



O razlaganju besed, izrazov in rekel pri obravnavi beril v ljudski šoli.

Dr. Janko Bezjak.

(Dalje.)

Preden se obrnem k reklom in podobam, ne smem pozabiti onih besed, največ glagolov, ki s svojimi glasniki posnemajo naravne glasove. Z njimi se bavi takozvana onomatopeija (Onomatopöie), ki uči, da se je ta ali ona beseda izcimila iz posnemanja naravnih glasov. Vsak jezik razpolaga s precejšnjim številom takih besed, ki bolj ali manj naravno ter slično izražajo glasove raznovrstnih živali in drugih prijetnih ter neprijetnih ljubkih in nežnih, pa tudi groznih ter strašnih glasov, ki jih je polna narava.

Njih učinek na našo domišljijo je imeniten, večkrat celo premogočen, zlasti če ume pesnik ali pisatelj dobro uporabljati to sredstvo.

Velika poezija leži v takih besedah; ljudski učitelj naj bi torej ne hodil nem mimo njih, ampak naj bi razkazoval učencem, kolika moč često leži v besedi in kako je mogoče z jezikom izražati mogočnost groma, strahovitost burje, nežnost tekočega potoka, ljubkost tičjega petja i. t. d.

V novi „Čitanki“ je nakopičenih takih stavkov, ki služijo temu namenu.

Nekaj jih hočem tu sestaviti.

Tičje glasove slikajo ti-le stavki:

Ščink! ščinkovec ščinka veselo. (str. 27. Pomlad) — Pisani ščinkovec priklada s svojim resnim „ščink, ščink“. (str. 158. Po zimi v gozdu) — Prav tam čitam: „Cicifuj, cicifuj“, gostoli tja v tihi gozd. — „Kdo zapoje z mano pesemco, povej mi! „Cicifuj in kuku, ki žive sred vejmi!“ (str. 45. Na vse zgodaj). — Ku, ku! Kaj si vendar že tukaj? O, kukaj, tica, le

kukaj! (str. 45. Kukovica) — Prepelica pedpedika. (str. 78. Ženjice) — „Ped pedi“ in „ped pedi“ sem se s polja ti glasi. (str. 80. Prepelica) — Prepelica prepeli. (str. 41. Kosec) — Stržek v enomer klepeče: „stržek, stržek, stržek!“ (str. 158. Po zimi v gozdu) — Vrana vpije: kra, kra, kra! — — Vrabcem poje: živ, živ, živ! — De senica fuj, ci, fuj! (str. 158. Ptice po zimi) — Ne veš, kako si (vrabcem) po zrelem prosu ščebetaj? (str. 79. Ujeti vrabcem).

O drugih živalih čitam: Psiček laje: hov, hov, hov! — — Mačka mjavka: mrmrmjav! — Miška teče: tek, tek, tek! — Koza vpije: mekeke! — Krava v sencu ruče: mov! — Konjič vriska: ihaha! (str. 150.— 151. Domače živali). — Zlatice čebela obira brenče! (str. 27. Pomlad) — O drugih stvarih in rečeh naj še to-le zapišem:

Boben poje: tram, tram, tram!
kliče svoje: trom, ri, rom! (str. 10. Telovadska)

Boben bobna: bam, brbam!
Zdaj vojaki gremo k vam!
Konj po cesti peketa,
Voz ropoče in drdra.
Tromba poje: trarara!

(str. 131. Kadar pridejo vojaki) — Trobentaj na trobentice, pomladi prvi cvet! — Tra-ra, tri-ro, tra-ra, tri-ro! tako trobentaj ti! (str. 29. Trobentici) — Pastirček „ruriro“ v rog zatrobi nam glasno. (str. 151. Domače živali) — Bas je godel zum, zum, zum. (str. 37. Kralj solnce in kraljica pomlad) — Pod nogo škriplje trdi sneg. (str. 157. Po zimi iz šole) — Meh zapiše, vse iskre pobriše — „bunkati, bunkati!“ močen ropot. (str. 128.— 129. Kovač) — Beseda njena — grom rohneč in nje pogled je — blisk goreč (str. 84. O nevihti) — Šop, šop, zdaj je tepežni dan. (str. 140. Tepežnica) — Lop! past zagrm. (str. 144. Modra miška).

Učenci imajo s takimi stavki veliko veselje; kajti čutijo se postavljene v sredo narave, ki je njih element. Učitelju je le treba, dotične besede krepko poudarjati ter učence opozarjati na glasove, s katerimi se posnema naravni glas. Treba je popraševati, zakaj neki pravimo, da zvon zdaj klenka, zdaj buči; da veter zdaj šepeta, zdaj vrši, zdaj tuli; da voda ali listje šumi, da listje tudi šepeta; da potoček ali virček žubori; da slap hrumi; da voz zdaj drdra, zdaj ropoče; da tiček žvrgoli; da čebela brenči; da koza mekeče, ovca bekeče, konj vriska ali hrže, osel riga itd.

Največjega pomena za izomiko duhov v ljudski šoli pa so rekla ter podobe, katerih vse mrgoli v materinščini. To je pravo notranje življenje vsakega jezika. Kajti jezikovni zaklad, kakršen leži v jezikovni zavesti naši, ni tvorjen iz posameznih besed, nego iz rekel ali izrazov, ki so na-

vajeni skupno nastopati v naši zavesti. Rekla so torej skupine besedi, katere tvarjajo miselne celote, ki ž njimi izražamo razmerje in ozire med ljudmi in stvarmi po njih dejavnosti.

Rekla so dvojca: ali se rabijo besede, tvarjajoče v svoji celoti reklo, v prvotnem pomenu, ali pa je njih prvotni pomen izpremenjen, izvečine prenesen v podobe, s katerimi krasimo našo govorico.

V prvo vrsto spadajo rekla kakor: zahvaliti koga na čem, koga čuvati česa (čuvaj ljubi Bog starše vseh nadlog! str. 13.), oponašati komu kaj (nikar mi torej ne oponašaj lepote! str. 50.), koga braniti česa (branila bom te slane, str. 30.), čuti nad kom (nad njim je čulo skrbno gospodarjevo oko, str. 32.), razložiti komu kaj (str. 54.), djati na stran (str. 22.), se dati komu zapeljati (Slavko se drobni ptičici ne da zapeljati, str. 22.), peti Bogu čast in hvalo (str. 28.) itd.

Pri teh in enakih je le treba paziti na sklad besedi. Ne zadostuje, da učenci besede posamez dobro umejo, ampak učiti se tudi morajo, kako se besede skladajo v celoto, zlasti pri glagolih, da se nauče pravilne rekcije. Ljudska šola to vse premalo upošteva. Marsikateri germanizem, ki se je že prikral med prosto ljudstvo in tam pognal debele korenine, bi se lahko tem potom izkoreninil ter iztrebil iz ljudske govornice. *

Kolikokrat slišimo: bati se ali imeti strah pred kom ali čim, namesto bati se koga ali česa; zahvaliti se komu, namesto zahvaliti koga; pustiti se od koga zapeljati, namesto dati se komu zapeljati; varovati se pred kom ali čim, namesto varovati se koga ali česa, komu slišati, namesto čegavo biti; obsoditi koga k smrti, namesto na smrt.

Nekatera rekla so tako ukoreninjena, da jih rabijo celo najboljši pisatelji, da-si gotovo niso pristno slovenska, kakor: čakati na koga ali kaj, namesto čakati koga ali česa, spominjati se na koga ali kaj, namesto spominjati se koga ali česa, pozabiti na koga ali kaj, namesto pozabiti koga ali česa i. t. d. Jasno je, da je tu vplivala nemščina s svojim „warten auf jemanden, denken an jemanden, vergessen auf jemanden.“

Zaraditega pa že mora ljudska šola delovati na čisto ter pristno slovensko izraževanje; seveda je tu treba popolne jezikovne izobrazbe; in če učitelj ni imel priložnosti, za svojih študij docela proučiti materinščino, je njega sveta dolžnost, da pridno ter marljivo dopolnjuje nedostatke svojega jezikovnega znanja, prebirajoč slovnico, jezikovne spise ter v lepem in pravilnem jeziku pisane sestavke.

Druga vrsta rekel je ona, kjer se ta ali ona beseda izpremeni na svojem prvotnem pomenu, kadar se združi z drugimi v eno celotno misel.

Pri teh reklah je treba nazirati besedo v njeni družbi, da se pride do tistega pomena, katerega je zadobila v njej. Vendar to ne zadostuje treznemu razlaganju, ki si je stavilo smoter, da učence uvede ter vglobi v pravo spoznavanje materinščine. Učenec naj tudi vselej spoznava, kako

se je novi pomen porodil iz starejšega, prvotnega, v kolikor je to možno v ljudski šoli. Vsakikrat se bo torej razlaga morala ozirati na prvotni pomen. To sem že poudarjal na strani 232., govoreč o posamnih besedah. Enkrat bo treba izhajati od prvotnega pomena in tem potom priti do tega pomena, ki vlada v določenem stavku, drugikrat bo pot obratna: pravi pomen se bo takoj določil ter na to dopolnil s prvotnim.

Na str. 71. (2. Čit.) bodo učenci čitali stavek:

„Žabe, belouški gorke, gredo gada podpihovat.“

V tem slučaju bo priličneje, če jih učitelj takoj seznanil z mislijo ter jim pove, da pomeni „belouški gorke“ prav toliko, kakor „jezne na belouško.“ Obenem porabi priliko ter jim razloži, da žabe ne morejo biti belouški prijateljice, ker jih zasleduje ter požira, koder le more.

Na to jih opozori, naj premišlujejo, kako je neki pridevnik gorek tu zadobil navidezno celo drug pomen nego je oni, ki ga že poznajo. Naj jim namigne, kakšen postane jezen človek: da mu kri šine v glavo, da mu prihaja vroče, da je torej vroč ali gorek proti tistemu, ki je vzrok njegove jeze.

Tudi naj spoznajo, da je „gorek komu“ reklo, da namreč beseda gorek sama zase ne pomeni tega, kar jezen, da torej ne moremo reči: Oče so gorki ali pes je gorek, ampak da zadobi ta pomen le v zvezi z besedo, ki znači tisto osebo ali stvar, na katero se nanaša jeza, da torej le smemo praviti: oče so gorki svojemu sinu, pes je gorek mački in da se reklo glasi: biti komu gorek.

Drugo tako reklo čitam na str. 49.

„Zdaj si jo pač izkupil“. (Tako pravijo mati Jurčetu, ki ni poznal odmeva.)

Tu bo naopak treba začeti s prvotnim pomenom, ki je podlaga pomenu, ležečemu v gorenjem stavku.

Kdor kaj proda, dobi za to denarja ali izkupi denar. Če je kdo n. pr. na trgu hotel kaj prodati, pa ni mogel, potem toži, da ni nič izkupil. Ta pomen se mora učencem utrditi: „izkupiti kaj“ se torej pravi: denar dobiti za kaj. — Po učiteljevem vodstvu pridejo potem učenci polagoma do spoznanja, da pomeni „izkupiti kaj“ tudi za svoje (slabo) dejanje dobiti slabo povračilo. Ko bi n. pr. kdo koga zmerjal po nepotrebnem, bi si lahko izkupil zaušnico. Tako je tudi Jurče srdit klical grde besede v gozd in dobil je za povračilo prav tako grde besede: slišal je svoje lastne besede. Raditega so mu mati tudi rekli: „Zdaj si jo izkupil“. — Da bo pa reklo popolno, je treba razjasniti tudi tožilnik „jo“, kar se zgodi prav kratko z opombo: Če ne vemo ali nočemo povedati, kaj je kdo izkupil ali dobil, potem rabimo „jo“ ter pravimo: izkupil si jo, dobil si jo. Ta raba naj se podkrepi še z drugimi primeri kakor: Trije jo godijo, eden jo trobi, zdaj jo je uganil, nekam jo je potegnil. Tudi iz

2. Čitanke mu še lahko pride na pomoč stavek na str. 156.: „Volk je bil prost in jo je hotel pobrisati naravnost proti gošči“ — ter na koncu: „Odgovori porogljivo volk ter jo pobriše v gozd“. Prav tako na str. 94.: „Pobrisala jo je (lisica) urno na lovčovo dvorišče“.

V gornjem rekleu tiči že nekoliko podobe. Zato ne bom dalje razpravljaj o sličnih primerih, ampak pohitim k reklom, katera oživljajo prilike ter podobe.

Naj navedem, preden se jamem z njimi pečati, nekatere iz 2. Čitanke. N. pr.: pitati koga s priimki (str. 4.); uživati mir, zadovoljnost (str. 12.); vedriti srce (str. 43.); izlivati čuvstva svojega srca v mile pesemce (str. 46.); rosiiti blagoslov božji in srečo na zemljo (str. 61.); srce napajati z veseljem (str. 31.); razsevati in radost buditi (str. 31.); segati komu v globino duše (str. 43.); prodirati zidovje (o očesu) (str. 17.) itd.

O takih reklah pravi Hildebrand*: „Es sind genauer besehen Bilder aus dem Leben, die da in festen Wendungen niedergelegt sind, gleichsam kleine Ausschnitte aus der wirklichen Welt, man kann sagen photographische Bilder, die einmal von einem klaren Auge, oft vor Jahrhunderten schon und länger, von irgend einem Vorgange in und außer uns, wie sie immer wiederkehren, in dieser Fassung aufgenommen worden sind. Es ist natürlich allemal ein kluger Kopf, besonders ein Dichter ohne Feder, der den Vorgang so erfaßt und gefaßt und das gemeine Sprachbewußtsein gleichsam damit beschenkt hat. — So besteht denn das Sprachbewußtsein des Einzelnen wesentlich aus diesem Bildervorrat, und er ist es, der recht eigentlich für uns dichtet und denkt nach Schillers treffenden Worten; er besteht aus lauter solchen Erfindungen, besser Funden, und Geschenken begabter Geister, deren Name freilich kaum eine Woche darauf noch zu ermitteln ist, wenn einmal heutzutage der Vorgang sich wiederholt“.

Ta zaklad od roda do roda prehajajočih ter se množičih slikovitih izrazov ter rekel je pravo bogastvo, je prava moč, je pravo zrno ter pravi živelj vsakega jezika. Podobe so razentega še pravo bistvo poetiške govornice. Le one ji podajajo tisti neizrečeni blesk, ki je razlit po vsakem pravem umotvoru pesniškem; le one jo krasijo ter čudovito lepšajo. Tu deluje največ pesnikova ali pisateljjeva domišljija ter učinkuje na nas.

Ker pa se učenci že v ljudski šoli naj uče spoznavati ter umevati lepoto in krasoto govora, diko ter kras materinščine; ker je to spoznavanje del estetiške vzgoje ljudskošolske, ki jo neguje zlasti novejša pedagogika; mora učitelj tem bolj skrbeti, da učencem razodene ta rajski zaklad materinščine.

* Vom deutschen Sprachunterricht in der Schule. Str. 95.

Najbolje bo postopal in največ bo dosegel v ta namen, če se mu posreči obuditi učencem domišljijo. Čimbolj bode omogočil to terjatev, tembolj bodo umevali podobe, tembolj spoznavali lepoto poetiške dikcije. Vzamimo n. pr. sledeče in že gori navedene stavke, ki so sorodni po sliki, katera nam predočuje abstraktno misel: „Kar je čula, to je polnilo srčece z radostjo“ (str. 43.); potem: „Izlivaj bom čuvstva svojega srca v mile pesemce“ (str. 46.); naposled: „Le-ti ubrani nežnomili glaski so segali deklici v globino mlade duše“ (str. 43.).

Ume se, da je prva naloga učiteljeva, pojasniti posamezne besede za-se, v kolikor se dajo in šele nato stopiti k celotni podobi. V vseh treh mislih, vlada naziranje, da je srce človeško posoda, kjer človek hrani svoje bolesti ter svoje radosti, kjer mu biva veselje ali žalost in vsa druga čuvstva. Kakor govorimo o polnem vrču, o polni kupici ali čaši ter pravimo, da voda ali vino ali katerakoli tekočina polni vrč ali kupico ali čašo, tako pravimo, da nam radost polni srce, kadar smo prav veseli in čim veselejši smo, tem polnejše je naše srce radosti. In kakor lahko izlivamo ono tekočino iz omenjene posode v drugo posodo, tako si mislimo, da lahko izlivamo žalost in veselje, tugo in radost, up in nado, vsa čuvstva iz te posode, v kateri bivajo, v drugo posodo. To pa so besede, s katerimi javimo svoja čuvstva. Kdor je pesnik po milosti božji, ta napravi lepo pesemco, v katero je izlil to, kar je čutil v svojem srcu. A ne samo srce naše si mislimo kot posodo, ampak tudi našo dušo. In tudi o duši govorimo tako. Kakor pa je vsaki posodi svoje dno in svoja globočina, tako ima tudi duša globino. V tej globini pa leže naša čuvstva, kadar smo tihi ter mirni, in pravimo, da spe. Kadar pa se jamemo veseliti n. pr. krasne narave, zalega cvetja ter nežnega ptičjega petja, takrat se je zbudilo naše veselje, in kaj ga je zbudilo? To cvetje ter petje. In zdi se nam, kakor bi to petje dobilo ročice ter segnilo v našo dušo celo na dno ter tam zbudilo speče veselje. Tako je bilo tudi Angelici v gozdu: ptičji glaski so ji segali v globino mlade duše ter vzbudili v njej radost in navdušenje.

Na sličen način naj vodi učitelj misli učencev, da bodo živo zrla take podobe.

Misel o spečih čutih naših bo mu zlasti prav dobro služila, razlagajočemu lepo Valjavčevo pesem „Drevo v cvetu“ (str. 31) pri stavku, da drevo r a d o s t b u d i.

V gorenjem zadnjem stavku že prevladuje personifikacija, ki najbolj učinkuje na dušo bralčevo. Čim lepša je personifikacija in čim bolje izvršena, tem več življenja, tem več krasote odseva iz umotvora, ki ga čitamo; tembolj deluje na našo domišljijo ter vzbuja v nas ista čuvstva, ki jih hoče pesnik ali pisatelj vzbuditi v naši duši.

Znana, mnogokrat rabljena, a vendar vedno lepa je n. pr. personifikacija, ki jo rabi Stritar v pesmi „Večer“ (str. 105): „Mrak po nižavah prostore v plašč že razgrinja teman“.

Ko je učitelj razjasnil vse posamezne besede, naj slika učencem mrak kot velikana, zavitega v neskončni temni plašč. Približal se je dolini ter jame svoj plašč razprostirati ter polagoma pokrivati vse nižave: polja, njive, travnike, gozde, potoke, reke, hiše, da izginjajo našemu očesu. Ne bodo li učenci sedaj zrlí te misli zelo drugače, rekel bi telesno?

Ko nanese prilika, bo jim predočil slično podobo, ki jo čitam na str. 61: „Za prvim mrakom zavije zemljo skoraj temna noč v svoje krilo“, samo s tem razločkom, da si morajo misliti noč kot temno oblečeno velikansko ženo, ki preide na zemljo ter jo popolnoma pokrije s svojim krilom tako, da ni videti več ne gorâ, ne dolin, ne poslopíj.

Imenitno je pogodil Stritar s prvo kitico „Zime“ (str. 146):

„Prikašljala je starka zima
naguban, suh ima obraz;
ko z brado kljukasto pokima,
sneg z neba prileti in mraz.“

To sliko si bodo učenci predstavljali prav lahko. Izvestno so že videli staro ženico. Tako učitelj opiše, preden čitajo to kitico: Starka je suha ter sključena, obraz njen je poln gub ali naguban in brada kljukasta. Oblečena je v belo haljo in kašlja tudi kakor stari ljudje. Mogoče, da zadobe podobo o zimi. Tem bolje; priskočil bo njih domišljiji na pomoč. Sploh naj nikoli ne pozabi, kadar pride priložnost, rabiti slike, če jih ima; če pa jih nima, naj skrbi, da si bo pomnožil učila s priličnimi slikami.

Da pa bode ta podoba zime še bolj učinjala na učencev dovtetna srca, naj obrne njih misli na vprašanje, zakaj neki pesnik tako slika zimo. Tu bo imel priliko poučiti učence, kako človek svoja stanja ter pojave lastnega življenja prenaša na mrtvo naravo, da oživlja tako ter lepotiči svojo govorico, ki je izraz duševnega življenja. Kazal jim bode, oziroma po vprašanjih izvajal iz njih, da v naravi opažamo prav take izpremembe, kakor v življenju človeškem; da se v naravi vse poraja spomladi; da potem raste in raste; da se krepi in čvrsti, naposled pa stara; da raditega imenujemo prvi letni čas pomlad, ker je vse pomlajeno; da se leto stara kakor se stara človek in da zategadelj govorimo o novem ter starem letu; da je zima tisti čas, ko se je leto že postaralo, in da si zavoljotega mislimo zimo kot suho, sključeno starko.

(Konec prihodnjič.)



Nekaj misli o zgodovinskem pouku.

Iv. Šega.

Geslo:

Das ist das Beste der Geschichte, dass der Schüler an den schon ausgeprägten Geschichtsgestalten sich mit Begeisterung emporrankt und gleich jenen Heldengestalten mit eiserner Konsequenz edle Ziele zu erstreben sucht.
Kehr.

Das Beste, was wir in der Geschichte haben, ist die Begeisterung.
Goethe.

Je mehr und eifriger und eingehender die Geschichte dem Volke eingepägt wird, desto sicherer wird es Verständnis für seine Lage gewinnen und dadurch in einheitlicher Weise zu großartigem Handeln und Denken erzogen werden . . .
Wilhelm II.

Da je zgodovina velikanske pedagoške vrednosti, se dandanes vedno in povsod priznava. Že Bismarck je to spoznal, ko je rekel: „Eine der schwächsten Seiten in unsern öffentlichen Zuständen liegt darin, dass die Masse unseres Volkes so ganz und gar das Bewußtsein des Zusammenhanges unserer politischen Gegenwart mit unserer politischen Vergangenheit verloren. Ich wünsche daher dringend, daß unser Volk wieder mit historischem Sinne erfüllt werde“. Zgodovina seznanja človeka z duševnim svetom, ki ga obdaja, mu kaže, kako je sedanost polagoma vzrastla iz preteklosti. Ne kaže nam le zunanje usode narodov, ampak nas uči spoznavati in razumevati občni verski, duševni, socialni in gospodarski razvoj. Predočuje nam množico človeških značajev na najrazličnejših kulturnih stopinjah.

Kdor ne pozna zgodovine, je in ostane tujec na zemlji in v svojem narodu — tuj samemu sebi! Ne briga se za vzvišene ideale, za katere se je človeštvo od začetka svojega obstoja bojevalo, za naloge, katere ima spolniti njegov narod — tako je primoran, da deluje v javnem življenju le pasivno, da postane mrtev, brezčuten stroj. Kajti ni le, da se spozna pravo življenje ljudi le v zgodovini, ampak to življenje obstoja večjidel le v zgodovini. Brez zgodovine bi hodila vsaka generacija svojo lastno pot ter iznova stopala na že izhrojene ceste. Zgodovina spaja pa vse generacije v dolgo vrsto, zgodovina je trajna samozavest narodov, človeštva; skušnje vseh stoletij in tradicije z vsemi zakladi ležijo v njej. Nič

ni bolj ponižujoče nego zavest, da je ignorant v zgodovini. Delovanje narodovih voditeljev je takemu ignorantu uganka; povsod blodi le po temi, sedanost mu je nerazumljiva, prihodnost zavita v neprodarno meglo, vsakovrstni predsodki ovirajo njegovo duševno delovanje; navadnih stvari si ne zna razlagati, nenavadne ga spravijo v zadrego.

Kako drugače je, če se pozna zgodovino: preteklost odpira sedanost, ter osvetljuje prihodnost. In to poznanje zgodovine vede človeka še dalje. Spozna, da ne živi le za-se, ampak da je ud človeške družbe, ud države — in da ima kot tak dolžnosti, vzbudi se mu patrijotično čuvstvo. In gotovo je v prvi vrsti že dolžnost ljudske šole, da vzbudi v mladih srcih zanimanje za zgodovino, ter s tem sezida oni temelj, na katerem se potem razvijajo vse nadaljne posledice zgodovinskega pouka.

Toda glavna naloga zgodovinskega pouka ni predelati kolikor mogoče mnogo tvarine; njegova naloga je bolj vzvišena. Mlada srca navdušiti za junake narodove, vzbuditi v njih zanimanje za vesele in tužne dogodke v zgodovinskem razvoju domovine, ohraniti ljubezen pradedov do domovine in vladarske hiše v srcih otrok — to je ona vzvišena naloga zgodovinskega pouka v ljudski šoli. Ljubezen do mogočne avstrijske države, patrijotično mišljenje in čuvstvovanje, zvestoba do habsburške hiše naj se vzbuja in goji v učencih. Že v svoji prvi mladosti naj se učenci zavedajo, da so udje velike države, za katere srečo in napredek morajo biti pripravljeni delovati z vso svojo močjo, da, žrtvovati tudi — življenje.

Toda tega cilja se ne doseže s tem, da se učencu odpre zgodovino Grkov in Rimljanov, da se ga v duhu pelje k Egipčanom in Perzijanom ter šele počasi pride do junakov lastne domovine. To ni pravi pot! To je gotovo zaničevanje svojega naroda, svoje domovine. Ni treba, da navajamo naši deci junaška dela drugih narodov, da jih navdušimo — ker nam naša avstrijska zgodovina nudi pač brezštevilne vzglede ljubezni in zvestobe do domovine in vladarja. In zatorej se mora pouk v avstrijski zgodovini v prvi vrsti gojiti v ljudski šoli, če se hoče vzbuditi v srcih naše dece pravi in požrtvovalni patrijotizem.

Avstrijska zgodovina je pa precej obširna, tako, da je nemogoče predelati jo nadrobno že v ljudski šoli. Toda ker se tudi v naši domači zgodovini nahajajo mesta, ki so manjše vrednosti za razvoj patrijotičnega čuvstva in stvarjanje značajev, smo vsled tega primorani eliminirati ves nepotreben material; tako obdržimo le ono, kar ima trajen vpliv in trajno vrednost in kar značilno osvetljuje lastnosti avstrijskih narodov in njih razvoj. Te glavne točke našega državnega razvoja postavimo v središče svojega opazovanja, jih nazorno in logično vzporedimo ter dovedemo učence polagoma do tega, da se nauče temeljito razumevati zgodovino svoje domovine.

Tako se samoobsebi pojavi vprašanje, kaj naj se uči v ljudski šoli iz avstrijske zgodovine?

Dolgo časa se je zadovoljilo s tem, da se je naštelo nekaj imen in števil, vojn in vladarjev; v tem je obstojal smoter zgodovinskega pouka. Kolikor mogoče mnogo gradiva se je hotelo predelati in s tem se je seveda popolnoma onemogočilo, učenca privedi do pravega razumevanja sedanjosti. In ta množina tvarine, ki se ni popolnoma nič strinjala s časom, ki je bil odkazan zgodovinskemu pouku, je prisilila učitelja, da jo je kolikor mogoče skrajšal ter se zadovoljil s posameznimi imeni, letnicami in golimi dejstvi. Tako se je odstranilo vse meso, ostalo je le suho okostje, ki ni moglo ne duha navdušiti, ne pravega čuvstva vzbuditi. In popolnoma prav ima Körner, ki pravi: „Ein Geschichtsunterricht, welcher bloß Zahlen, Datum und Namen überliefert, ist ein völlig zweckloser, der nur das Gedächtnis bildet, den inneren Menschen jedoch verkommen läßt“. Tako torej ne more ostati, če se resno hoče, da bodo imeli učenci tudi kaj koristi od zgodovinskega pouka, in če se hoče gojiti monarhično-patrijotičen čut.

V prvi vrsti se mora gojiti kulturno zgodovino, če se hoče doseči smoter, ki ga ima zgodovinski pouk domoznanstva. Na kulturno historični podlagi se vzbudi zgodovinske osebe k pravemu življenju. Tu najdemo naravne pogoje delovanja; in značaje se more popolnoma spoznati le iz oblik, navad in potreb dotičnega časa. Na podlagi kulturne zgodovine se more šele prav razumevati politično. Pouk o kulturni zgodovini popelje človeka v kulturno delujočo naravo ter mu da spoznati, da more svoji domovini le tedaj dobro služiti, če varuje v zvezi s svojim narodom zaklade svoje domovine, jih vedno bolj pospešuje ter jih uporablja pri kulturnem razvoju države. Kulturna zgodovina nas popelje v ljudsko življenje, ne odpre nam le kmečke hiše in delavnice rokodelčeve, ampak tudi palačo cesarjevo in gradove vitezov, provzroči, da si ogledamo cerkev in šolo in da opazujemo življenje v vasi in v mestu. Kulturnohistorični momenti vzbude pri učencih zanimanje in dovedejo duh učencev do tega, da more razumeti tudi idealno vsebino posameznih zgodovinskih dogodkov. Toda s tem naj se ne misli, da bi se politična zgodovina morda popolnoma opustila. Obadva: Kulturnohistorični in politični moment naj bodeta drug poleg drugega — toda prvi je mogočnejši. Vendar se tudi o kulturni zgodovini moramo omejiti le na glavne točke, ki so navadno s političnimi združeni. Istotako je naravno, da se ne more v eni perijodi upoštevati vseh strani kulturnega življenja enako. Naglaša naj se le to, kar je za ono dobo tipično in kar je posebno potrebno za razumevanje državnega razvoja in spoznavanje socialnega napredovanja.

Navadno se prednaša zgodovina kronologično-progresivno. Nekateri pedagogi opravičujejo to s tem, da trdijo, da se na ta način polagoma koraka od nekomplikiranih, lahko razumljivih razmer preteklosti k bolj zavitim sedanosti. Sicer je istina, da je starejša zgodovina v obče manj komplikirana in lažje razumljiva nego novejša; toda obenem se pa ne more odločevati pri prednašanju le kronologija, ampak da se mora upoštevati tudi psihologija, in sicer v prvi vrsti. Če hočemo, da ima učenec res korist od pouka avstrijske zgodovine, tedaj moramo v prvi vrsti za to skrbeti, da vzbudimo zanimanje in isto tudi ohraniti skušamo. To se godi v prvi vrsti s tem, da tvarino tako prednašamo, da jo učenec lahko apercipuje. Pri kronologično-progesivnem pouku se vrsti pred duševnim očesom učencevem dogodek za dogodkom, oseba za osebo: učenec takorekoč bliskoma pregleda posamezne perijode zgodovine. Na ta način se ne more učenec nikjer muditi nazorno, se ne more uglobiti v tvarino. Tako torej kronologični pouk ne more nikdar popolnoma odgovarjati nazornemu principu. Pri kronologično-progesivnem pouku, kjer se vrsti dogodek za dogodkom, učenec le težko uvidi, kako je bil en dogodek naravna posledica drugega, in ravnotako bo težko spoznal, da so bila posamezna kulturna stanja posledice političnih dogodkov in tudi obratno, da so kulturnim delom sledila politična. Vsled tega poiščimo v vsaki epohi ono, kar najbolj odgovarja duševni zmožnosti učencev, kar je torej lahko razumljivo in lahko dostopno za učenca. To bode navadno višek dotične perijode. Ko najdemo ta višek, tedaj se bomo jeli ozirati deloma v preteklost, deloma v prihodnost, in vse to bomo skušali spojiti v enoto. Tako bomo ustvarili vrsto glavnih točk, okoli katerih se bode vse drugo zvrstilo. Na podlagi tega bomo lahko opustili vso ono brezpotrebno in manj vredno tvarino. Vzeli bomo le najpoglavitnejše in to bomo na dostojen način opazovali in proučevali. S tem bodo učenci predvsem spoznali kavzalno skupnost posameznih dogodkov ter lažje razumevali politično, gospodarsko in socialno stanje posameznih perijod.

Učenec se torej polagoma vodi od stopinje do stopinje in sicer tako, da se z vsako perijodo popolnoma seznanj, potem šele prestopi k drugi. Tako moremo učenca za vsako naslednjo perijodo že nekako pripraviti in mu olajšati apercipacijo. Na ta način je mogoče, da si učenec popolnoma prilasti tvarino, da mu takorekoč preide v kri; toda ne le to, učenec se more na ta način tudi uglobiti v tuje mišljenje in čuvstvovanje, s čimur njegovo zanimanje vedno bolj rase. Vsaka tvarina naj se enkrat predela in takrat vsestransko temeljito. Sicer se trdi, da dobi učenec šele z večkratnim ponavljanjem pravi vpogled v zgodovino, toda to je napačno, ker učenec pri takem ponavljanju le površno apercipuje, nedostaja namreč potrebnega časa. Površne apercipacije pa ne vzbude učencevega zanimanja, ampak ga umore. Od tod tudi,

da idealni junaki naše domače zgodovine ne vplivajo na učenca; brez vsakega zanimanja jih preide, in celo največji junak jih ne navduši, ker so se ga ravno le bliskoma dotaknili, ne da bi ga spoznali. Da bi to trajno vplivalo na učencev značaj, o tem se pač ne more govoriti. Vsled tega je potrebno, da se zgodovinska tvarina tako razdeli, da se vsakemu šolskemu letu odkaže ena ali več zgodovinskih celot.

Toda zopet bi se morda zgodilo, da bi učenec pozabil prejšnjo tvarino. Za to ni nevarnosti, če učitelj zna tupatam učence na že predelano tvarino opozoriti. Prilik ima dovolj. Kolikokrat se more in mora na to ali ono tvarino ozirati pri analizi, asocijaciji in metodi. Sicer pa ni glavno, da učenec veliko ve; ampak poglobitnejše je, da so se učenci tega, kar so se učili, tudi temeljito naučili.

Če hoče pouk v avstrijski zgodovini v istini svoj smoter spolniti, torej: v učencu buditi in gojiti patriotičen čut, posredovati, da učenec dobi pravi vpogled v zgodovino, pravo spoznavanje in razumevanje, tedaj mora pouk tudi tak biti, da je to spoznavanje in razumevanje mogoče. Tak smoter se pa pač ne more doseči z ono prakso, ki obstoja le v tem, da učitelj pripoveduje, izprašuje, učenci pa pripovedanje ponavljajo. Za to je potrebno, da se tvarina psihološko predela po zakonih logičnega mišljenja.

Ljubezen do domovine, ljubezen do vladarja in države naj zgodovinski pouk vzbuja in goji. Prava ljubezen do domovine pa temelji v ljubezni do rojstnega kraja; kdor te nima, ta je brez domovine. Zatorej je dolžnost šole, gojiti v prvi vrsti ljubezen do rojstnega kraja. Tega se ne zahteva le iz etičnega, ampak tudi iz psihološkega stališča. Kako drugače deluje zgodovinski dogodek, ki se je vršil v obližju domačega kraja. Učenec spozna, da je njegovo rojstno mesto tudi pomagalo pri skupnem kulturnem delu in pri političnem razvoju cele države, njegovo zanimanje za zgodovino rase, in razumevanje zgodovine države, katere član je, mu bo lažje. Kajti ravno rojstni kraj oziroma ožja domovina je najbolj pripravna, da postane pouk nazornejši in s tem zanimivejši. Radi nazornosti je torej potrebno pečati se kolikor mogoče natančno z zgodovinskimi spomini in ostanki ožje domovine. To gotovo ni težko, vsaj ima skoraj vsak kraj, posebno pri nas na Slovenskem — in če je še tako majhen in reven — svojo zgodovino in svoje zgodovinske spomenike, na katere se lahko naslanja zgodovinski pouk. Razpadli gradovi in samostani, samotne kapelice in debeli cerkveni zidovi glasno pripovedujejo o preteklih časih, kar tudi otroški duh brez posebnega truda lahko pojmi. Peljimo le svoje učence k takim spomenikom in pustimo, da ti ostanki preteklih dni delujejo na duh mladine. Poiščimo vse vezi, ki vežejo ožjo domovino in pa državo, naš narod s skupnostjo vseh avstrijskih narodov, tako ne bomo več pogrešali v zgodovinskem pouku nazornosti in pravega življenja.

Toda še več! Le iz življenja se more porajati zopet življenje. Vsled tega zahteva otrok zgodovinskih slik, ki so polne življenja. Toda tega življenja ne morejo vzbuditi v otročjem srcu oni suhoparni ekstrakti, ki se mu navadno nudijo v šoli. Kaj pomagajo oni abstraktni stavki brez vsakršne vsebine.

Poglejmo malega dečka, ki posluša prepovedovanje dedovo! Kako sloni na kolenih dedovih z odprtimi usti. Ne sliši, ne vidi, kaj se godi okoli njega. Njegov duh je na bojišču, med vojaki, o katerih mu ded tako ljubko pripoveduje. V duhu vidi, kako se krdela drug drugemu bližajo, sodeluje pri krvavem boju, sliši grom topov, pokanje pušk, vidi gorečo vas, umikajoče se sovražnike, ugrabljene topove in zastave Kako se mu sveti oko, ko mu ded pripoveduje, kako je z enim udarcem rešil zastavo iz rok sovražnikovih! Kako se mu razjasni obraz, ko mu slednjič pokaže sliko tega boja. Taka poročila posameznikov o stvareh, katere so sami doživeli, zanimajo in omogočijo, da se uglobimo v pretekle čase. To je vsakdo izmed nas izkusil. Vsled tega je potrebno, da zgodovinske osebe same delujejo in pripovedujejo. Življenje mora priti v zgodovinski pouk.

Prednašanje učiteljevo mora biti jasno, priprosto, iskreno, resnično, tekoče, nazorno. Le na ta način bo budilo zanimanje. Učenec se ne sme utruditi. Učenci dobro čutijo iz priprostih učiteljevih besedi, če je tudi v njegovem srcu čut za človeško srečo. Vsled tega mora biti tudi v učiteljevem srcu navdušenje za vse dobro, vzvišeno in pravično. Umetno navdušenje ne vpliva na mlada srca učencev.

Za nazorni pouk so potrebne tudi dobre slike in druge priprave.

Z ozirom na smoter pouka avstrijske zgodovine je brezpogojno potrebno, da se slavne dogodke v avstrijski zgodovini tudi dostojno ceni, da se prizna, kar so naši očetje žrtvovali za dom, za ženo in deco, za državo in vladarja. Pri tem pa tudi ne smemo pozabiti senc v avstrijski zgodovini! Ker le na ta način bo učenec spoznal, da je vsa slava razpadla, kakor hitro se je pojavila needinost. Naša dolžnost je, da se spomnimo vseh posameznih vrlin mož, ki so delovali ter se borili za čast in prostost avstrijske države. Poleg teh pa postavimo tudi vzvišene značaje žen, da se tako otroku pokaže, da država ne potrebuje le zvestih državljanov — ampak tudi srčnih in požrtvovalnih žen. Da se mora na take žene posebno pri deklicah ozirati, pač ni treba omenjati. In če učenec vidi take junake in junakinje, ne bo njegovo srce ostalo mrzlo. Njegovo notranje življenje se bode vzbudilo ter navdušilo za enake čine. Učitelj naj se spomni besedi Goethejevih: „Halte das Bild der Würdigen fest! Wie leuchtende Sterne teilt sie aus die Natur durch den unendlichen Raum“.

Da se pa vzdaja v srcih mladine patrijotičen čut, s tem še ni rečeno, da se mora na drugi strani vceptljati sovraštvo do tujcev. Slavni angleški

jurist Bentham pravi: „Klel bi patrijotizem, če bi moral iz ljubezni do domovine postati sovražnik človeštva“!

Opomnim naj le še, da mora zgodovina, če hoče dobro svojo nalogo vršiti, tesno združena biti z drugimi predmeti. Predvsem se mora ozirati na patrijotično pesništvo. S kakšno močjo deluje poezija na človeška srca, je znano, in vsled tega se je ne sme smatrati le za nekaj luksusa v šoli. Zatorej naj se uporablja pesmi, ki označujejo zgodovinske osebe ali slavne posamezne čine zvestobe in ljubezni do domovine ali pa navdušujejo k delu za očetnjo. Tudi zemljepis se mora tesno združiti z zgodovinskim poukom, ker isti gotovo zelo pripomore nazornosti. Poleg tega naj se pa tudi deluje na to, da bo privatno berilo učencev v tesni zvezi z domačo zgodovino.

Zdaj pri sklepanju se spomnim nehote Goethejevih besedi: „Was ist die Pflicht? Die Forderung des Tages“ — te besede hočemo imeti pred svojimi očmi. Naša naloga in dolžnost naj bo, ustvarjati na podlagi pouka avstrijske zgodovine rod, kateremu bomo brez skrbi izročili prihodnost, rod, ki se bo s ponosom oziral v slavno preteklost Avstrije ter skušal in deloval, da bo tudi prihodnost slavna.



Zaščitnikoma Levčevega pravopisa vnovič v preudarek.¹

Spisal V. Bežek.

Moja iz „Ljubljanskega Zvona“ ponatisnjena razprava o našem bodočem oficialnem pravopisu je izzvala dva krepka odgovora. Oče Stanislav Škrabec ji je privoščil „platnice“ cele številke svojega „Cvetja“ (XIX, 2); tudi v 3. številki istega letnika je menda nekaj trpkih besed izgovorjenih na mojo adresu, in konec številke je celo posvetil verzificirano, da ne rečem poetično satiro — žal, da je jezikoslovni lajik ne bo razumel brez učenega komentarja. Prof. dr. K. Štrekelj pa je počastil mojo brošurico v „Domu in Svetu“ (Kritika in biblijografija, str. 572.—576.) z odgovorom, ki je nova priča njegove temperamentnosti. Izšla pa je prof. dr. K. Štreklja kritika tudi v ponatisku.

Menda bodo čitatelji le odobraval, da na „epitheta ornantia“ obeh odgovorov, ki lete name in na moje somišljenike („negodna gospoda“, „masa slabo poučenih učiteljev“, „psevdo-filologi“, „gigerli“, „ničevdedci časnikarski“, „znanstvena laž in podtikanje“, „dr. Žveplo“, „ohola gentry“, „philoxera philologica“, „znanstveno sleparstvo“...) nič ne reagiram. Zavriniti pa moram vsekakor očitane g. Škrabca, „da je moje stališče natorno na njemu nasprotni strani, zato ker so tam moji kolegi, moji predstojniki“. Da naši predstojniki „elanje“ že mnogo let zahtevajo, o tem meni ni nič znano; baš narobe: ker je „Slovenski pravopis“ bil naročen z višjega mesta in je izšel v c. kr. zalogi šolskih knjig, tedaj je verjetno, da so zanj na višjem mestu ugodne dispozicije; in v istini se čujejo glasovi, da se uradna potrditev samo zategadelj ni takoj izvršila, ker se je iz Ljubljane „nepričakovano zabliskalo in zagrmelo“, in baje da se odobritev dotlej ne izreče, dokler se ne pomirijo duhovi.²

¹ Ponatisek druge polovice tega spisa, katerega prvo polovico smo svoj čas tudi prinesli v svojem listu, je tembolj upravičen, ker je naše pravopisno vprašanje še vedno nerešeno, aktualno na dnevnem redu, zlasti sedaj ko so se končno zjediniili o pravopisu avstrijski Nemci z Nemci v nemškem cesarstvu in v Švici. Odkar je spis v „Zvonu“ izšel, je že tudi preteklo celo leto, ne da bi se bila gg. nasprotnika oglasila, torej smemo misliti, da sta se udala po načelu: Qui tacet, consentire videtur. Na ta način bi bila načela, ki jih brani prof. Bežek, pripraven temelj, na katerem bi nam zgradila definitivno ortografsko poslovanje za šolsko, uradno in sploh službeno rabo prihodnja pravopisna anketa. Uredništvo.

² Še hujši očitek je zadel pokojnega dr. Oblaka. O. Stanslav pravi, da bi bil jaz moral Oblaka nekoliko drugače razumeti, češ: „Oblakovi nazori tudi meni niso bili neznani. Njegov cilj je bila vseučiliška stolica in učenjaška slava; za naše knjižne

„In merito“ je moj zagovor pač lehak. O. Škrabec kakor tudi gosp. dr. Štrekelj vztrajata v pravopisnem vprašanju oba na svojem zgodovinskem stališču, in ž njega udrihata po meni, ki stojim na bistveno drugem stališču. Morala bi me pobijati z mojega stališča, z mojimi načeli, ali pa dokazati, da je moje stališče krivo; le-tega pa nista storila. Boj z različnih stališč in z različnimi načeli pa je nezmislno: *contra principia negantes non est disputandum!*

Jaz pa sem izkušal dokazati, in mislim, da sem tudi dokazal, da naš pravopis prav kakor nemški ni niti izključno fonetiški niti etimološki niti zgodovinski, nego da treba upoštevati tudi četrti faktor: pravopisno rabo — *usus* — ter sem natančneje opredelil pojem pravopisne rabe. Zato sem žel samo roganje in ironijo. A s kritično analizo se moje opredelitve pojma pravopisne rabe nobeden obeh nasprotnikov niti dotaknil ni.

Je pač resnica: brezkončno jezično in peresno bojevanje nastane, ako nasprotniki z isto besedo spajajo različne pojme. In kako zelo se izpremeni vsebina, pojem iste besede v stoletjih in celo v desetletjih! Baš naš slučaj je tak. Vsa naša polemika — sodim — izvira odtod, ker si nismo edini glede pojma knjižnega jezika.

Velikanski korak stori narod, kadar stopi v politično življenje, ko se prizna njegovemu jeziku ravnopravnost ne samo v cerkvi, ampak tudi v šoli, v uradu, ko njegov jezik neha služiti samo potrebam vsakdanjega življenja ter se prične uporabljati tudi v vzvišene kulturne svrhe: na govorniškem in gledališkem odru, v sodni dvorani in v parlamentu ter v raznih narodnih in političnih zastopih. Priznati je treba, da se bistveno predrugači, če se narod dvigne na to stopinjo, tudi pojem knjižnega jezika njegovega; priznati je treba, da je tudi nam Slovencem knjižni jezik izza leta 1848., ko so nam jeli drobiti mrvice političnih pravic v uradu in šoli, celo drugo orodje nego nam je bil — recimo v 17., 18. in prvi polovici 19. stoletja — v Rogerijevih, Basarjevih, Pohlinskih in drugih nabožnih in praktičnim svrham namenjenih knjigah in tudi v Vodnikovih in celo — križajte me! — v Prešernovih pesmih. Pred političnim osamosvečenjem narodovim je knjižni jezik posameznikom, ki stoje visoko nad maso narodovo, ugodno sredstvo za doseganje posebnih, bodisi materialnih, bodisi tudi idealnih smotrov; verski moment igra tu prevažno ulogo. Prešeren je pel dovršene slovenske pesmi, a korespondiral je z Vrazom — nemško. Ko se je naš narod politično predramil in osamosvojil, šele tačas je postal naš knjižni jezik pravo duševno orodje, rabeč najpreje narodnim voditeljem in izobražencem, pozneje pa vedno širšim masam, vzgojenim v ljudskih šolah, povsod ondu, kjer se je preje ščeperila tujščina.

slovenščine razvitek in napredek je bil hladan bis ans Herz hinan, torej seveda tudi za moje „reforme“...“ To je silno ostra obsodba! V obrambo pokojnikove časti, ki je ž njo hudo zadeta, bi bilo želeli, da se razveljavi ta obsodba s pristojne strani.

A pri tem velikanskem koraku, ki ga napravi knjižni jezik, prestopajoč iz tesnih mej nabožnega in nizkopraktičnega slovstva na veliko poprišče praktične pismene in ustmene rabe, v vseh onih slučajih socialnega in političnega življenja, kjer je preje gospodovala tujščina — pri tem orjaškem koraku, vprašam, ali ni celo naravno, niti ne more biti drugače, nego da si knjižni jezik pribavi obilico novih sredstev, besed, izrazov, fraz, ako naj povoljno ustreza mnogoterim novim nalogam. Množino novih sredstev si je morala torej pribaviti tudi knjižna slovenščina in si jih je tudi — pri onem prehodu iz knjige v življenje. Preporoda narodovega neizogibna posledica je bil prepород knjižnega jezika; obojni prepород je tako tesno spojen, da se drug brez drugega niti misliti ne da. Kdo bi torej hotel ali mogel primerjati knjižno slovenščino izza l. 1848. s knjižno slovenščino prejšnjih dob, pa naj bi obsegala še več stoletij nego jih?! A gg. Škrabec in Štrekelj merita oba po istem učenjaškem vatlu, popolnoma prezirajoč dejstva, ki niso bila samo realno-zgodovinskega, ampak takisto tudi jezikovno-zgodovinskega pomena.

Upoštevaajoč velikanski razloček med obema, se ne bojim izreči, da knjižnega jezika v ožjem zmislu pred l. 1848. res nismo imeli, pa naj mi tudi g. dr. Štrekelj očita, da napeljujem s to trditvijo vodo na mlin najhujših naših nasprotnikov. Sicer pa menim, da nam konstatovanje te resnice prav nič ne škodi; kajti ako oni, ki nam odrekajo in kratijo narodne pravice, ne bi imeli drugega orožja proti nam na razpolaganje, nam tudi ona pretveza ne bi nič škodovala. In tudi to se drznem izreči, da naše slovstvo, kolikor ga je absolutne, samoobsebnosti vrednosti, je skoro vse izza one male dobe po l. 1848., in še največ ga je izza še bolj majčkene dobe po l. 1870., in njega stvaritelji so z veliko večino „gigerli“, dočim so vsi knjižni proizvodi onih dolgih 300 let komaj „en malo branja vredni“ našim filologom.

A sedaj nastane prevažno vprašanje: Kdo je provzročil, pospešil in izvršil dvojni prepород našega naroda in našega knjižnega jezika? Kdo je le-temu pomagal vstati iz mrtvih knjig ter postati vsestranski sposobno sredstvo za ljuti boj, ki smo ga morali biti v dosego političnih in socialnih pravic? Mar naši slovničarji in „kranjski klasiki“ tiste praktične vrste, kakršen je „pisar“ v „Novi pisariji“ Prešernovi, ki se jim je z nezmotljivim Kopitarjem vred zdelo celo „Kranjska Čbelica“ pregosposka, češ, da je kmetje ne bodo razumeli? Ali pa morda „kmetiški narod“, ki je bil pred l. 1848. še večinoma nevešč pisanju in branju, in kateremu Prešeren ni delal krivice, ko je napisal pereče verze o rovtarskih Atenah? Ne! Tiste kmetiške mase bi še dalje dremale in bi bile še dalje kakor čreda na povodcu naših narodnih nasprotnikov; saj še dandanes nimajo samostojne politične razsodnosti. Nego zasluga iniciative narodnega gibanja gre pri nas kakor pri drugih narodih edino le naši od zaščitnikov „Slov. pravo-

pisa“ toliko prezirani in psovani buržoaziji. Iz buržoazije, iz „ohole gentry“, iz „negodne gospode“ so se rekrutirali naši narodni buditelji in roditelji, ki so izkušali vzdramiti narod iz političnega mrtvila ter mu priboriti mrvico enakopravnosti. In ker je tačas silno primanjkovalo narodnih delavcev, oni narodnjaki niso bili samo politični prvoborniki, nego, kakor pravi nekje Stritar, čutili so dolžnost, biti tudi narodni umetniki, pesniki in pisatelji. A ne samo to: bili so tudi jezikotvorci — „pseudofilologi“ seveda; kajti imeli so pač veliko dobre volje in rodoljubja, a bore malo jezikoznanstva, bodisi teoretičnega, bodisi praktičnega. Kdo bi jim to tudi zameril, ko je bil ves višji pouk nemški in je bil vsak količkaj izobražen Slovenec po šolah kolikor toliko ponemčen. A jezikotvorci so naši prvoborniki morali biti, hočeš nočeš, kajti v ljutem boju za narodno enakopravnost so naši nasprotniki stoletne krivice, ki so nam jih delali, zagovarjali baš z ozirom na naš „rovatarski“ jezik, češ, da ni sposoben za višje kulturne namene, za rabo v višjih šolah in na vseučiliških stolicah, za sodno dvorano in parlament, za gledališče in salon. In ti očitki — bodimo odkritosrčni — niso bili baš neopravičeni; kajti naš knjižni jezik dotlej ni bil zapustil tesnih okov knjižne zaduhlosti, in nedostajalo mu je najpotrebnejših kulturnih izrazov, in treba jih je bilo ali na posodo vzeti od „bratov Slovanov“ ali pa iz „prsta izsesati“. Kdo bi se torej čudil, da je zašla tačas v našo knjižno slovenščino mnoga nerodna skranka in neokretna skovanka in mnogokako neorgansko zmašilo. Tudi izposojevanje iz slovanskih narečij („hrvatenje“!) se je vršilo brez pravega načrta, brez temeljitega znanja domačega jezika in njega odnošajev do bratskih jezikov.

Med one pregrešne jezikotvorce, ki so tačas pomagali kovati novi knjižni jezik, je šteti seveda tudi „časnikarske ničevdedce“, ne samo ustanovitelja „Novic“ in njegove sodelovalce, nego tudi poznejše žurnaliste, zlasti izdajatelje prvega dnevnika, za katerega požrešne predale je bilo treba pisati hitro, brez mnovega premišljevanja o dnevnikih dogokih in najnovejših pojavih in prikaznih narodnega in svetovnega življenja. Bridko so občutili tedaj naši rodoljubni, toda „ničevdedni“ časnikarji bedo našega jezika; toda narodni ponos in politična previdnost sta jima branila, priznati to bedo, in tedaj so delali, kakor sveti Matija, ki „led razbija, če ga ni, ga pa naredi“. Sila kola lomi, in tako so si morali tedanji žurnalisti, jezikoslovci „invita, Minerva“ marsikaj „izmisliti“. A kje so bili tedaj slovenski filologi, da bi dajali dobre svete pri izpopolnjevanju jezika in koliko so pripomogli k praktičnemu jezikotvorstvu, ki je bilo tedaj neizogibno? Kako je Levstik, imajoč tedaj v zakupu znanstveno slovenistiko, z visokega kritičnega stolca mojstroval Jurčiča, ki je v potu svojega obraza moral često fabricirati nove izraze in fraze, o tem nam je podal Levec (v „Zvonu“ l. 1888. na str. 424.) preznačilno sličico, ki bistro razjasnjuje

razmere, v katerih se je razvijal naš knjižni jezik v zgoraj omenjenem ožjem zmislu. V „spominih o Josipu Jurčiču“ pripoveduje Levec na mestu rečenem o zasebnih odnošajih med Jurčičem in Levstikom in njiju gostilniških sestankih v „narodnem hlevu“... „Levstik naju je sprejel“, piše Levec, „kakrašne je bil ravno volje. Časih ga je bila sama prijaznost, beseda je dala besedo, in v prijaznem razgovoru je minil dolgi zimski večer. Časih je bil pa slabovoljen in je zarohnel na Jurčiča: No, kdaj boš že jenjal v „Slovenskem Narodu“ germanizovati narod naš? Kaj še ni dovolj ponemčen, da ste ga začeli še s slovenskimi listimi nemčiti? Ti si zdaj največji germanizator na Kranjskem. Nemški misliš, slovenski pišeš“. In usula se je na Jurčiča dolga vrsta germanizmov, katere je Levstik nabral iz „Slovenskega Naroda“. Jurčič ga je potrpežljivo poslušal, ali pa ga je zavrnil: „Kaj ti veš, kako se piše in ureja dnevnik, kateremu moraš biti sam urednik, sam pisatelj, sam korektor! Potem pa tehtaj in premišljuj posamezne besede! Kako pa si ti urejal tistega „Napreja“? Po cele dolge dni si tičal v pisarni, da si s trudom skrpal na teden po dve ubogi številki malega formata. Potem je bil list lahko dobro pisan. Na mojem mestu bi pa ti v enem tednu omagal ali bi pa ne pisal nič bolje, nego pišem jaz.“ Tudi kar Levec dalje pripoveduje o Levstikovih očitkih zaradi jezikovnega pačenja Jurčičevega, je jako poučno.

Ali je možno še bolj drastično dokazati, kolik vpliv so imeli baš „časnikarski ničvedci“ na razvoj našega knjižnega jezika v zgoraj označenem pomenu? Baš oni so nam marsikatero spako v jezik „zapljunili“, kakor bi tako lepo lahko rekli po Levstikovo, in marsikatero samovoljnost „iz prsta izsesali“, kakor bi rekel gospod dr. K. Štrekelj. In njih „izmišljenine“ niso ostale na papirju, kar se dogaja neovrznim zgodovinskim resnicam naših jezikoslovcev, ki imajo usodo nesrečne Kasandre, da njih prorokovanja nihče ne mara poslušati — nego tiste izmišljenine so šle in še hodijo med narod, se čitajo dan na dan, in „po lastnosti, po kateri smo z opico v rodu“, so se jih poprijele pišoče mase, t. j. velika množina tistih Slovencev, ki pišejo zgolj iz potrebe, ne za zabavo in učenjaški šport, ali pa si s pisanjem celo služijo kruh, a se ne utegnejo baviti s slovniškimi teorijami niti nimajo samostojne sodbe o slovniških stvareh. Med „pišočimi masami“ je res prebito malo našega „kmetiškega naroda“, ki do današnjega dne pri nas bore malo čita, a še manj piše in kvečjemu tako piše kakor korporal Godrnjavček imenitnega spomina, a del naroda so pa pišoče mase vendarle, dasiravno so se morda po bivanju v mestih in v ponemčenih šolah kolikor toliko izneverili pristni kmetiški govorici ter se na šolskih klopeh navzeli morda celo nekaj jezikovnih izmišljenin. In te pišoče mase — oj nesreča! — se nič ne brigajo za platnice „Cvetja z vertov sv. Frančiška“ niti za pravopisne podlistke „Slovenčeve“ in slede rajše — horrible auditu! — časnikarske ničvedce!

In te „pišoče mase“ so akceptirale „bralca“ po vzgledu časnikarskih ničvedcev, a ti zopet baje po Levstikovem priporočilu, kakor meni dr. K. Štrekelj, vkljub prigovorom Cigaletovim in Marnovim in pridržali so ga tudi potem, ko so odklonili večino drugih Levstikovih reformatorskih poskusov.

„Pišočin masam“ se je pridružila seveda tudi masa „slabo poučenih“ učiteljev. In ker je vzgoja vsega slovenskega rodu kolikor toliko v njih rokah, tedaj se ni čuditi, da je večina pišočega in beročega slovenstva na srce pritisnila bralca. — In pogubljivi vpliv „slabo poučenih učiteljev“ na slovensko „gentry“ in morda celo na kmetiško ljudstvo, vsaj glede pravopisa, je zlasti vzkipeł izza l. 1870, ko je državni ljudskošolski zakon stopil v praktično veljavo z uredbi šol in pouka po ministrskem ukazu z dne 20. avgusta l. 1870. ter so se po njej presnavljale stare šole, ustanovljale nove in se je množila ž njimi vred masa slabo poučenih učiteljev. Dobrodejne posledice novega zakona niso izostale, med drugimi tudi silno naraščanje čitanju in pisanju večjih ljudi. Najboljši vidni dokaz za to naraščanje v nas Slovencih je nepričakovani razvoj našega časopisja izza l. 1880. Morda je po tem razmotrovanju tudi g. dr. Štreklju jasno, zakaj meni poleg l. 1848., ko se je jel naš narod politično in socijalno probujati, velja zlasti l. 1870. kot mejnik one dobe, v kateri je šele možno pri nas govoriti o kaki pravopisni rabi.

Sedaj pa, ko sta pojma pišočin mas in pravopisne rabe jasno opredeljena, se usojam vprašati: kaj znači nasproti pravopisni in (bodi takoj rečeno!) tudi pravorečni rabi zadnje, četudi še tako „majčkine“ dobe izza l. 1870. oni starejši, četudi tristoletni pravopisni usus, ki je tak kakor strah, t. j. v sredi votel, a okolo kraja ga nič ni, ko so redke nabožne knjige čitali redki čitanja zmožni izvoljeniki, a ni slovenski pisal niti pisati znal nihče razen duhovnikov in redovnikov? O pravorečni rabi knjižnega jezika v onih tristo letih pa celo ni, da bi govoril, ako se naš knjižni jezik nikjer ni govoril, ko se je gotovo celo v cerkvi razlegal samo dialekt.

Toda ne samo pri ustanavljanju današnjega knjižnega jezika in njega pravopisa so igrali „časnikarski ničvedci“ in „psevdofilologi“ ter njih „slepi privrženci“ prevažno ulogo „na škodo resnice“, nego tudi pri ustanavljanju pravorečja. Ko so l. 1848. Slovenci z drugimi narodi vred jeli stopati na dan ter se trudili našemu jeziku izvojevati vsaj nekoliko ravnopravnosti povsod v javnem življenju, tedaj je postalo pereče tudi vprašanje o pravorečju. Da je treba za nastop v zbornicah, šolah, na govorniškem in gledališkem odru olikane govornice, ako se nočemo smešiti pred našimi nasprotniki, ki so nam vedno očitali, da je naš jezik samo za kmeta, to so naši ljudje živo čutili ter so jo za silo tudi takoj

ustanovili. A trudeč se dokazati, da imamo tudi „gosposki“ jezik, s katerim si upamo nastopiti kjerkoli, tudi v salonu, so morda res prekoračili semtertja meje ter se „spakovali“. „Extrema se tangunt“, in dočim so preje naši inteligentniki v olikani družbi govorili ali v narečju, pa le bolj porredko, za parado, da so kazali svoje rodoljubje — ali pa, kar je bilo bolj navadno, v nemščini — se je sedaj čulo po naših čitalnicah, v gledišču itd., včasih res neko afektirano, nenaravno, prisiljeno izgovarjanje in naglaševanje. Toda vsak ekstrem trpi samo nekaj časa, in tako se je tudi naša gosposka govorica sčasoma po praktični rabi otrešla tistih spak ter ubrala in si utrdila neko srednjo pot, tako, da je tudi v tem pogledu kolikortoliko utrjen ortoepski „gosposki“ „usus“, in smeši se v olikani družbi tisti, ki misli, da sme in mora povsod tako govoriti, „wie ihm der Schnabel gewachsen ist“, češ, da se sicer spakuje. Tako je čisto naravski, zgodovinski nastala tista „spaçena“, recte: olikana govorica, in tako „spaçeno“ govorico imajo vsi omikani narodi, seveda samo njih ohola „gentry“, ki se o posebnih prilikah tudi „spaçeno“ oblači v salonsko opravo, v frak in klak in razne uniforme, a kmetiški narod vsega tega spakovanja res nič ne pozna. — Vse to sem skoraj do pičice enako že zadnjič raztolmačil, a da moram sedaj zopet ponavljati, nisem sam kriv.

Celo drugače pa si je tolmačil postanek „spaçene“ govoricice naše inteligencije Baudouin de Courtenay, in baš njegova duhovita razlaga je imponirala našim ljudem toliko, da so se tistega mnenja oklenili kakor kake dogme, in tudi v „Slovenskem pravopisu“, kakor smo že zadnjič omenili, straši dogma o „spakujoči“, „tuji“, „prisiljeni“ govoricici.

V „nekaterih opazkah ruskega profesorja“, ki jih je objavil Baudouin de Courtenay v „Soči“ l. 1872. in 1873., se nahaja tudi ta-le pripomnja: „Ta prikazen, da se Slovenci tako radi poslužujejo drugih jezikov, dokazuje med drugim to, da kakor potomki sužnjev, niso se še mogli odvaditi robote in hlapčevanja tujcem. — Saj se celo nekateri vneti Slovanje med Slovenci sramujejo svojega domačega slovenskega jezika, čislajo ga za „gmajn špraho“, ter, če le znajo, naprimer po hrvatsko, rabijo v razgovoru hrvatski jezik. Če ga pa znajo premalo zato, da bi ga mogli svobodno rabiti, vsaj mešajo v svojo slovenščino mnoge hrvatske in druge inoslovanske besede, izraze in forme. Drugi pa, če ne delajo ne enega ne drugega, vsaj predelavajo po svoje slovenski jezik ter si sestavljajo svoj čisto osebni jezik. To se poteguje med drugim na te gospode, ki govorijo preveč „pravilno“, izrekajo vse, „kakor je zapisano“, na primer *l* na koncu besedi (rekel, delal, kozel, i. t. p.), na mestu česar navadna slovenščina ima *u* (rekeu, delau, kozeu i. t. p).“¹

Če bi bilo Baudouinovo domnevanje in tolmačenje utemeljeno, potem bi bili vsi kulturni narodi „potomki sužnjev“, kajti vsi njih olikanc

¹ Na str. 35. ponatis iz „Soče“ (Gorica, 1873).

se po šolah, glediščih itd. pačijo ali po Baudouinovo „preveč pravilno“ izrekajo. Sicer pa je Baudouin de Courtenay med tem časom menda že opustil svojo hipotezo o „potomkih sužnjev“, kajti v pismu do o. Stanislava Škrabca iz l. 1900. (gl. Cvetje, XVII. 12) pač še vedno vztraja pri svojem nazoru o „spakovanju“, toda sedaj ima zanj to „navlačno“ kvarjenje jezika „dekadentični“ značaj.

Torej k zgoraj omenjenemu lepemu številu častnih priimkov lahko pridenemo nov epitheton ornans: Dekadenti! Čudno, da ga je prezrl g. dr. Štrekelj. „Gigerl“ in „dekadent“, kako se to lepo ujema!

Iz Baudouinovega pisma navaja o. Stanislav na mestu rečenem tudi še ta-le stavek: „A ne da se vendar ovreči, da tisti jezični dekadenti delajo mnogo škoda in motijo naravne pojme“.

Grozno! „Naravne pojme motijo!“ No, menda sam gospod Baudouin de Courtenay ne meni tako hudo, in izraz o motenju naravnih pojmov“ je v naglici (v pismu!) napravljen in nekoliko pretiran. A oglejmo si škodo, ki jo dekadenti delajo, malo поблиže. Pred vsem je treba pomisliti — na kar sem že zadnjič opozoril — da „beseda ni konj“, da boji, ki jih bijemo nasprotniki in zaščitniki „Pravopisa“, so manj ali bolj le papirnati, in na razvoj naše narodne prosvete in blagovitosti stokrat močnejše vpliva realna naša politika s svojimi uspehi in neuspehi nego vse naše črkarske pravde.

Vsa škoda, ki jo delajo dekadenti, razvijajoč po svojih, v našem razgovoru označenih nazorih knjižni jezik in njega izreki v šoli, gledališču itd., je pač ta: V novodobnem dekadentskem jeziku in njega ortopiki se zabriše — to treba priznati — marsikatera finoča pristne narodne govornice in izreke, recimo, iz nevednosti in sistemoljubja — sit venio verbo!! — izenači se in zatre marsikatero tanko razločevanje glasov, akcentov, besednih oblik iz gole komodnosti ali krivim analogijam na ljubo; kujejo se često nerodno nove besede in rečenice na škodo pristnim domačim iz edinega vzroka, ker so le-te neznane itd. itd. Res je, da sta tako nastala knjižni jezik in njega izreka brezbarvna, po možnosti uniformirana, oropana vseh dialektičnih primesi, vseh tistih „častitljivih“ starin, po katerih so baš narečja tako dragocene, neizčrpne zakladnice učenim lingvistom, a knjižni jezik in knjižna izreka sta jim neintresantna, nevredna opazovanja, kakor pitome rastline, požlahtnjeno sadno drevje in umetelno vzgojene rastline nič ne zanimajo učenih botanikov. Vse to je res; res je pa tudi, da šele po tisti brezbarvni knjižni obliki in izreki postane jezik toliko lahek in prozoren, da se ga je možno naučiti v šolah in celo iz knjig in to tudi tujcem in onim napol iznenarodelim domačinom, ki nimajo prilike občevati s priprostim, nepokvarjeno govorečim narodom. — Še l. 1895. je napisal g. ravnatelj Levec v životopisu Levstikovem te-le besede: „Jezik slovenski še dandanes ni na vse strani

tako razvit, da bi se ga mogel kdo korenito naučiti iz knjig. Še dandanes vsak dober pisatelj zajema naravnost iz narodnih ust. In ta nedostatek se je čutil takrat, ko je Levstik začel pisateljovati, še močneje, nego se čuti dandanes". (Levstikovi zbrani spisi, V. 314.). Tisti knjižni razvitek, ki je Levcu na misli, s katerim se ponašajo drugi jeziki, a naš baje še ne, je baš ustvaritev in ustanovitev tistega sicer brezbarvnega, zato pa tudi prozornega in za učenje netežavnega knjižnega jezika. Tako se tudi mi in drugi Nenemci v Avstriji učimo brezbarvne, obrušene nemščine; a kadar pridemo v dotiko z rojenim Nemcem kateregakoli narečja, šele čutimo, koliko nam še manjka do znanja pristne popolne nemščine; toda — kar je glavna reč — razumemo se in izhajamo s tisto šolsko nemščino povsod koder bivajo Nemci. Le po tem načinu si razširijo jeziki svoj obseg in svoje območje; izgube sicer mnogo pristnosti in čistote, pa prekoračijo ozke meje prvotnega območja.

Ne da bi si domišljevali ali stremili za tem, da bi se slovenščina oblastno iztegovala preko svojih skromnih mej, in ne da bi se trudili tujcem olajšati učenje našega jezika s tisto lahkotno šolsko slovenščino, toda le-ta nam je vendarle potrebna, potrebna za vse one narodne, recimo, meščanske sloje, katerih rodoljubje je iskrena in trdna opora naši narodni organizaciji, a njih govorica je po dolgotrajnem vplivu nemščine še vedno dosti pokvarjena in pomanjkljiva. Zajemati naravnost iz narodovih ust premnogi naši rojaki po mestih in trgih poleg najboljše volje ne morejo, a tisto šolsko slovenščino si lahko prisvoje. Le na ta način je možno in se v istini že dogaja, da se nam pisatelji in pesniki rekrutirajo tudi iz „gosposkih“ krogov, a ne samo iz kmetiškega naroda kakor nekdam.

No, sedaj vemo, v čem obstoji vsa škoda, ki jo delajo jezični dekadenti. Prav primerno jo lahko označimo v podobi tako-le: Kakor umetnost vrtnarjeva nič ne more nahuditi večnim zakonom prirode, kakor pitome rastline nikdar ne bodo izpodrinile samoraščih dreves in zelišč, takisto knjižni jezik, četudi dekadentskega značaja, nič ne škodi naravnemu razvoju narečij; le-ta so in ostanejo takisto kakor prirodne rastline neizčrpn viri in predmeti jezikoslovne, oziroma prirodopisne vede.

(Konec prihodnjič.)



Pedagoški utrinki.

Iv. Šega.

LXII.

Večkrat smo imeli že priliko, opozarjati slovensko učiteljstvo na jako važen zavod, ki je ustanovljen od l. 1900 na Dunaju pod naslovom „Lehrmittelzentrale“. Naloga tega zavoda je, preskrbovati ljudsko šolstvo in šolstvo sploh s potrebnimi učili za nazorni pouk, seveda v prvi vrsti le ude.

Danes pa podajamo pregled delovanja, ki ga je to društvo razvilo v času od l. 1900—1901.

Društvo je darovalo:

14 ljudskim in meščanskim šolam na Dunaju zbirke mineralij skupno 850 kosov, 39 drugim šolam (2 srednjima, 6 obrtnim, 5 meščanskim in 26 ljudskim šolam več zbirke mineralij), skupno 2873 kosov. 3 dunajskim šolam 3 tehnologične table, 1750 mladinskih knjižic.

Kakor društveni dar pa je razdelilo društvo sledeče predmete: 7 dunajskim ljudskim in meščanskim šolam 10 stenskih tabel, 71 dunajskim ljudskim in meščanskim šolam ter 5 drugim šolam 56 nagačenih živalij, 1 skelet, 67 preparatov v špiritu, 6 zbirke hroščev, 3 zoologične table in 37 mineraličnih zbirke.

Razposlalo je društvo proti povračilu nabavnih stroškov sledeče zbirke:

28 šolam mineralične zbirke, skupno 3539 kosov, 40 ljudskim in meščanskim šolam 57 nagačenih živalij, 10 skeletov, 39 preparatov v špiritu, 19 zoologičnih tabel, 4 zbirke hroščev in 307 stenskih tabel.

Iz letnega poročila, ki ga je društvo izdalo za l. 1901 in katerega dobi vsakdo lahko brezplačno, posnamemo, da ima društvo še prav malo udov izvan Dunaja. Na Slovenskem ima enega celega z letnim donosom 2 K.

Ker ima društvo jako blag in za ljudsko šolo velevažen namen, upajmo, da pristopi večina ljudskih šol temu društvu, kajti udnina znaša 4 K, za učiteljstvo pa le 2 K.

Kdor želi zvedeti podrobnosti o tej centrali, obrni se naravnost na vodstvo „Lehrmittelzentrale“, Dunaj, I. Werdertorgasse 6.

LXIII.

Naš prekrasni temeljni § 19. je zahteval pred kratkem usmiljenja vredno žrtev, žrtev, ki kliče po zadoščanju. Nadebuden mladenič-pripravnik si je pognal svinčenko v možgane, ker niso bili dovolj sposobni umevati edino zveličavne nemščine na „slovenski“ preparandiji v Ljubljani. Predzadnja številka „Ljubljanskega zvona“ prinaša v „splošnem pregledu“ značilno tabelo, iz katere naj posname slovensko občinstvo, da smo Slovenci v Avstriji pač le za to, da plačujemo le cvenkajoči davek, a v ostalem smo pa prav pravi sužnji, enaki nemškemu Poljakom.

Oglejmo si ono znamenito tabelo, po kateri se izobrazuje ljudsko-šolsko učiteljstvo za slovenski narod. Evo je:

Predmet:	Učni jezik:
Vera	Slovenski
Pedagogika	Nemški
Metodika	Nemški in slovenski (najbrž še le zadnje čase)
Nemščina	Nemški
Slovenščina	Slovenski
Geografija	Nemški
Zgodovina	Nemški
Matematika	Slovenski
Fizika	Nemški
Prirodopis	(na moški strani: slovenski (na ženski strani: nemški)
Poljedeljstvo (te na moški strani)	Nemški in slovenski (v naj-novejši eri)
Klavir	Nemški
Orgle	Nemški
Gosli	Nemški
Petje	Nemški
Risanje	Nemški
Lepopisje	Nemški
Telovadba	Nemški
Ženska ročna dela	Slovenski

Ljubljanska preparandija je torej v jedru svojem nemška šola. Kak naivnež bi sicer rekel, da je to vendar največja ironija na zdravo pamet, če se bodoči učiteljski naraščaj za deželo, v kateri je dobrih 96% Slovencev, izobrazuje za svoj poklic, poučevati **slovenske** otroke v nemškem jeziku in le iz milosti nekoliko tudi v materinščini; toda, ljuba duša, kaj ima tukaj zdrava pamet govoriti! Kdo drug bi pa rekel, da imamo v Avstriji tudi člen 19. državnih osnovnih zakonov, po katerem imamo tudi Slovenci pravico do svojih šol, toda ... itd. In že slavni Amon Komensky, ob čigar ulici stoji — v zasmeh temu velikanu! — nemška preparandija na slovenski zemlji, je prvi naglašal, da se more mladina uspešno izobraževati samo v svojem materinskem jeziku; toda kaj je Komensky tistim, ki so ustanovili ljubljansko nemško preparandijo! Ker so vedeli, da se na tej preparandiji ne bode poučevalo po zdravih pedagoških načelih, zato tudi niso postavili njegovega kipa v dolbino na poslopju, nego so na mesto Komenskega postavili soho legendarne filozofinje (!) sv. Katarine, ki pa nam, žal, ni ostavila nikakih spisov ... Pa kaj bi trtili besede? Vsak daljši komentar je nepotreben ...“.

Pri nas lovimo raji slepe miši ... za občo volilno pravico, kakor bi pa skušali pokazati merodajnim faktorjem, da zahteva in hoče imeti tudi Slovenec one pravice, kakršne ne odrekajo niti črncem tam v tropični Afriki. Seveda, naša želja je: slovenska univerza in nemška preparandija ... In pri teh razmerah se ne smemo čuditi, ako se našim

koleginjam očita: „Fräulein, Sie können ja selbst nicht slovenisch, wie wollen Sie da die Kinder slovenisch unterrichten“.

LXIV.

„Brezverska šola, liberalno učiteljstvo je krivo, da se tako množe vsako leto mladoletni hudodelniki“. To je bil do najnovejšega časa tako priljubljen preludij prijateljev ljudskošolstva in učiteljstva, ako je nanesa prilika, lopniti po nepriljubljenem učiteljstvu. A v najnovejšem času smo čakali vendar trenutek, da je iskati drugje pravega vzroka naraščajočemu nravnemu propadanju človeštva, namreč v celem družabnem sestavu človeštva in v — alkoholu. In slednjem se je napovedal tudi na Slovenskem boj na življenje in smrt. A žal, da le na papirju, kajti ti goreči antialkoholisti se pač ravnaajo po pravilih: Slušaj mojo besedo, a ne posnemaj mojega vzgleda. Boj bo ostal le na papirju — in priča temu ono že davno ustanovljeno društvo „treznosti“.

Jako poučljiva je naslednja statistika, ki živo svedoči pogubni vpliv alkohola. Na Francoskem se množi število mladoletnih hudodelnikov vedno bolj in bolj in sicer od 17.—21. leta. Znani statistik Louis Proal pripisuje to množenje samo alkoholu. L. 1872. je prišlo v Parizu na vsacega prebivalca 2'1 l alkohola, a l. 1896. pa že 4'2 l. Značilno je tudi dejstvo, da se udajajo alkoholu jako rade deklice od 15. do 20. leta. Akoravno je na Francoskem strogo prepovedano, prodajati mladini žgane pijače, se vendar množi število teh alkoholistov. Priznan zdravnik Maquau je dognal, da se nahaja med v njegov asil sprejetimi 100 norci, mož 35 in med 100 ženskami 12, ki so vsled alkohola znorele. Tudi večino samomorov in ubojev, je pisati na rovaš alkoholu kajti žganja siti pretepači rabijo pri svojem tepežu najčešče nože ali pa slično orožje. Prestopki proti nravnosti dogajajo se le v pijanosti. Žganje pa človeštvo jako degenerira, kajti statistik Bourneville konstatuje, da izmed 1733 idijotov je imelo očeta, ki je bil alkoholu podvržen in 59 mater, ki je bila znana pijanka.

Ker se je torej tudi na Slovenskem napovedal boj alkohola, upajmo, da i slovensko učiteljstvo stopi v vrsto sovražnikov alkohola in kakor prva naša naloga bodi sestaviti nekako tako-le statistiko. Poizvedimo v svojih šolah:

1. Koliko otrok sploh še ni nikdar okusilo alkohola (žganja).
2. Koliko otrok ga je že okusilo nekolikokrat in
3. Koliko otrok ga uživa redno (vsak dan ob nedeljah, praznikih in drugih prilikah).

To gradivo pošljimo „Šolski Matici“, ki naj ga objavi v „Letopisu“ in na podlagi te statistike storimo korak dalje v našem boju.

LXV.

Meseca julija t. l. zboroval je mednarodni kongres za „varstvo otrok“ v Londonu. Zbor je bil mnogobrojno obiskan in države so takorekoč tekmovalle med seboj, katera pošlje boljše zastopnike k temu važnemu zborovanju. Zastopane so bile prav častno Anglija, Zvezne države severne

Amerike, Francosko, Holandsko, Danska, Norveška, Belgija, Ogrska, le naša Cislajtanija se je odlikovala s svojo — abstinenco.

Zboru je predsedoval sir James Crichton-Brown, ki je imel velezanimivo predavanje o otroških boleznih. V svojem govoru je poudarjal, da otroci zaostajajo duševno in telesno vsled žalostnih družbinskih razmer, kajti starši se pehajo od ranega jutra do pozne noči za življenski obstanek in pri takem napornem delu se pač ni čuditi, da bi mogla tako utrujena mati dajati svojemu otroku dojenču dovolj in dosti tečne hrane. Tuberkuloza je najčešče doma v mestih, v tovarniških krajih in ni je hujše in uspešnejše pospeševalke tuberkuloze, kakor take šole, kjer se nahajajo tuberkulozni učenci. Vsled tega je zahteval koncem svojega govora, da bi moral vsakega na novo v šolo, kakor tudi poznejše pričetkom vsacega šolskega leta vstopivšega otroka zdravnik preiskati in vsakega tuberkuloznega odsloviti in poslati v zanj primeren kraj.

Amerikanec dr. Barr je razpravljal kako je ravnati z duševno in telesno zaostalo deco. Pečal se je posebno z vzgojo slaboumnih otrok ter podal mnogo zanimivosti iz raznih učnih metod, ki jih uporabljajo razne dežele pri vzgoji teh otrok. Zanimivo je bilo poročilo gdč. Marry Garzetova o vzgoji gluhonemih. Opozarjala je posebno na to, da so gluhonemci jako nadarjeni otroci in polagala onim staršem, ki imajo kakega gluhonemca v svoji družini, da ga ne smejo zanemarjati, temveč pečati se intenzivneje ž njim kakor z drugimi otroci, in takoj morajo paziti na to, da se s takimi otroci mora že početkoma govoriti tako, da se jih nehotoma opozarja na to, da se uče brati besede iz ust staršev, kajti kakor hitro se gluhonemega privadi temu, lahko se ga pošilja potem v vsako javno ljudsko šolo, kjer z lahkotjo sledi pouku.

Zbor se je dalje tudi pečal s tem, da naj se uvede mejnarodni zakon, ki prepoveduje prodajati mladoletnim, t. j. šolarjem po gostilnah, javnih lokalih in cestah razne reči, kakor časopise, kruh, cvetice, smotke itd.

Zbor je istotako zavrnil najodločneje one pedagoge, ki silijo otroke nastopati po gostilnah v raznih takozvanih „šolarskih igrah“ javno na oder. Tak pedagog zasluži najstrožji ukor, kajti on sploh ne zasluži imena pedagog, še manj pa — učitelj-odgojitelj.



Razgled.

Listek.

Koliko Slovanov živi na Nemškem. Nemški statiški urad je ravnokar sestavil število prebivalstva nemške države po materinščini. Izmed 56,367.178 prebivalcev je 51,883.131 Nemcev. Nemško in še drug jezik govori 252.918 ljudi, izmed teh pa nemško in poljsko 169.634, nemško in „mazursko“ 10.898, memško in „kašubsko“ 1652, nemško in „vindiško“ 23.779, nemško in „moravsko“ 1951, nemško in „češko“ 8506, rusko 1331. Samo v drugem jeziku govori 4,231.129 ljudi, izmed teh je Poljakov 3,086.489, Mazurov 142.049, Moravanov 64.382, Čehov 43.016, Rusov 9517 itd. Iz vsega pregleda je razvidno, da je 3,396.492 slovanskih prebivalcev. Koliko je tu izpuščenih, koliko jih je med Nemci, o tem statistika ne govori. Nemški zmaj mnogo požre. Slovanov včasih ne more prebaviti. Morda nam jih prihodnja statistika zopet povrne.

Opomba k oceni nove „Čitanke“. Naj pojasnim neko pomoto, ki se je vrnila v oceno „Čitanke za obče ljudske šole“, letošnji „Popotnik“ št. 8. Gospod ocenjevatelj piše str. 251: „Na strani 67. se govori v berilu ‚Cvetice‘ o vijolici, liliji in roži. ‚Vse tri cvetice, ki se o njih pogovarjate, so lepe podobe ponižnosti, bela lilija je podoba nedolžnosti, rdeča roža pa nas spominja srčne dobrote...‘ o vijolici se pa ne pove nič več. Umestno bi torej bilo, da se glasi drugi del navedenega stavka tako-le: ... bela lilija (menda pač: modra vijolica, F. Š.) je k temu še podoba...‘ —“ Iz tega sklepam, da je gosp. ocenjevatelj prezrl, kako je nastal tu omenjeni pogrešek. Pred seboj imam „Drugo berilo in slovnico“ v izdaji l. 1886, kjer se nahaja začeniš z osmo vrsto 64. berilca sledeči tekst:

... Vse tri
cvetice, o katerih se pogovarjate, so lepe podobe
treh lepih čednosti. Modra vijolica je podoba
ponižnosti, bela lilija je podoba nedolžnosti in
rudeča roža ...

V izdaji l. 1890. (letnikov 87, 88 in 89 žal nisem mogel dobiti v roke), ki je tiskana brez premene kakor l. 1889. pa vidim, da je deseta vrsta: treh lepih čednosti... izpuščena in tako je nastal tiskovni pogrešek, ki se je pomikal po „Berilu“ celih 15 oziroma 13 let in se je tudi slovesno preselil v „Schreiner-Hubadovo Čitanko“. Želim, da se popravi ta hiba v prihodnji izdaji in da se sploh skrbno pazi na korekten tisk.

F. Šetinc.

Sokrivda časopisja pri zlodejstvih. Dr. Icard piše v „Nouvelle Revue“ o sokrivdi časopisja pri zlodejstvih: Dokazano je, da so zlasti nižje organizovani ljudje pristopni sugestiji in se morejo lahko podpihati k posnemanju. Tipiški slučaj je to, da imajo ubojstva in samoubojstva za seboj celo serijo sličnih groznih dejstev, ki se izvršujejo docela istim načinom; in kako neposreden je vpliv primerov, dokazuje okoliščina, da se najde ilustrovani časnik, ki ima podobo umora, čisto pri posnemovalcih. Z ozirom na ta nevarni učinek bi se naj časniki zavedali svoje odgovornosti in bi naj bili pazljivi pri svojih poročilih. Mesto tega pa se ravno trudijo časnikarji, kako bi le strašneje orisali grozovitost. Mnogi reporterji, ki to umejo najboljše, zaslužijo do 50.000 frankov na leto.

Pametna prepoved. C. kr. okr. šolski svet v Rokicanah na Češkem, objavil je v uradnem listu tole prepoved, katera zasluhuje, da bi se povsod natanko izpolnjevala; „Na nekaterih šolah našega okraja je navada, da poljubljajo otroci učiteljem roke. Tem potem pa se lahko razširjajo nalezljive bolezni, torej je to poljubovanje rok prava

nevarnost za zdravje otrok. Zato prepoveduje c. kr. šolski svet to navado v vseh šolah okraja in nalaga gospodom voditeljem, da natanko pazijo na izpolnitev te prepovedi". — To je pametna prepoved. Vsak, kogar ne navdaja prenapeto samoljublje, prazna domišljavost, se bode v zajmu stvari tej prepovedi, katero mu nalaga higijena, rado-voljno podvrgeel. Priporočali bi to tudi drugim, katerim je lizanje rok glavni znak stanu.

Šola posreduje mesta vajencem. Rektor deške protestantske šole v Goldbergu je dal obesiti v hodniku šole tablo, na kateri se razglašujejo mesta za vajence, katera so naznanili rektorju. Zasedena mesta se prečrtajo. S to uvedbo je dana vsakemu mojstru priložnost, si oskrbeti o pravem času vajence, ki odgovarjajo vsem zahtevam.

Izdatki za vojno in šolo. Časnik „Revue pédagogique“ (št. 5. t. 1.) podaja o tem sicer zanimive, a prav žalostne podatke. Vojne v devetnajstem stoletju so stale 89.610.000.000 frankov, torej pripada skoro 30 frankov na vsako sekundo. Za pouk izdajajo vse države nemara 2650 milijonov frankov. Vseletni izdatki bi se morali nemara 34 krat povečati, da bi to iznašalo toliko, kakor vojske v minulem stoletju. Dobro je pa pomniti: tu je navedena samo vsota za vojne, ne pa koliko je stalo v tej dobi vojaštvo samonasebi.

Zanimiva obrtna šola je židovska obrtna šola v Mühlhuzu v Alzaciji. Že šest-deset let stremi po istem smotru: vzbuditi v židih veselje do obrti in pregovoriti starše, da ne pustijo svojim otrokom v trgovski stan. Čez dan delajo učenci v raznih delavnicah, zvečer pa prihajajo v šolo. Nekoliko stotin dobrih mojstrov, priča o dobri osnovi te šole.



Pedagoški paberki.

Imena in številke v zemljepisnem pouku. Aug. Regeler piše o njih v letnem poročilu realke v Rixdorfu. Moderni učbeniki za zemljepisje prinašajo deloma še vedno mnogo imen. Sprejetje imen zemljepisnih predmetov, o katerih se sicer nič drugega ne pove, ki niso v nobeni zvezi z drugimi zemljepisnimi predmeti, nima nobene cene, da, celo škodovati more, kajti takšna imena morejo uničiti učenčevo fantazijo in mu morejo tudi vzeti vse veselje do zemljepisnega pouka. Prav blizu je tudi nevarnost, obravnavati zemljepisje preveč znanstveno. Ozir na duševno in moralno nedospelost mora učitelja večkrat prisiliti, da bi se metodiški odstranil od znanstvene poti. Dete se mora predmetu šele privaditi, ono še ni zmožno za to, da bi delalo in prebavljalo tako, kakor zahteva veda po svoji bitnosti. Znanje imen pa more pomagati učencu in prinašati pouku bogat užitek. Ravno s tem, da more dejstvovati pri zemljepisnih pojasnjevanjih, ki sicer niso nezanimiva, ki pa vendar utrujajo po svoji enoličnosti, po osvežujočem premenjevanju, more povečati privlačnost ali vabljivost predmeta. Ne more se pa zahtevati, da bi učenci ponavljali imena natanko po njih pravilnem izgovoru. Vse kar je dvomljivega, se ima izločiti. Pravil za izgovarjanje je podajati samo izjemoma; sploh je paziti na to, da učitelj sam imena pravilno izreka. Še bolj je omejiti podajanje števil. Temeljna zahteva je, da se številke kolikor mogoče zaokrožujejo. Za primerjevanje se rabijo dežele, ki podajajo prav pripravna števila za primerjevanje. (Kranjsko, Koroško, Bukovina, vsaka po 10.000 km²). Številke se morajo tudi pokazati s posebnimi nazorili. Znane številke se morajo mnogokrat navajati. Če se pravilno postopa z imeni in številkami, potem se zemljepisni pouk oživlja in poglobi, učencu se delo olajša, vzbuja se smisel za mero in število.

Risanje zemljevidov pri zemljepisnem pouku. „Neues Korrespondenzblatt für die Gelehrten- und Realschulen Württembergs“ prinaša razpravo dr. Kurta Hasserta v navedenem predmetu. V tej razpravi navaja pisatelj vse vzroke, ki govorijo za risanje zemljevidov pri zemljepisnem pouku, in tudi vsa ugovarjanja, ki se protivijo risanju.

Nato razpravlja o vseh metodah, ki so se doslej nasvetovale za šolsko risanje situacij in terena. Nato prihaja k temeljnim načelom: 1. Risanje pri zemljepisnem pouku je važno sredstvo za dobavo jasnih nazorov in za trdnejše pamtenje zemljevidne slike. Zato je moramo od učitelja zahtevati, učencem pa priporočati. 2. Risalna metoda in opisna metoda morata hoditi druga vstric druge; druga popolnjuje drugo in jo izkorišča. 3. Temelj in središče pouka sta stenski zemljevid in atlas. 4. Riše se naj šele po natančnem opazovanju in razlaganju tiskanega zemljevida. 5. Risanje ne sme zavzemati preveč časa, ne sme zahtevati prevelikega spomina in ročne spretnosti; pomožnih konstrukcij naj se poslužuje le v neznatni meri. 6. Nariski ne smejo biti samo mehaniške kopije zemljevidov ali pa sami preriski tiskanih vzorcev, ampak se imajo prosto narisati z najpriprostejšimi risalnimi sredstvi. 7. Za vzorec pri risanju služi učencu samo atlas, drugače pa nobeno tiskano sredstvo. 8. Nariski morajo biti kolikor mogoče priprosti in generalizovani, smejo obsegati samo to, kar se ujema z dotično snovjo učne ure in s stopnjo pouka. 9. Kartografski nariski učencev se ne smejo soditi po učenčevi risalni spretnosti, ampak samo po vsebini nariskov. 10. Radi različne spretnosti in dovtetnosti učencev se ne sme risanje vršiti na povelje. 11. Ker risanje ni samo sebi smoter, ampak samo sredstvo, se je posluževati tega učnega pripomočka samo v pravem razmerju z vso učno dobo, ki nam je za zemljepisje na razpolago. 12. Zlasti važne dežele, ali pa takšne, o katerih nam zemljevidi ne podajajo jasnega nazora, je slikati z vsemi okoliščinami, seveda le tedaj, ako ni reprodukcija pretežka. 13. Četudi ima risanje namen, da se na pamet ponovijo priproste dežele, je vendar samo zlasti važne nariske za vselej pomniti. Sicer pa vsled velikega gradiva niti misliti ni, da bi ohranil učenec vse nariske, morda celo s pomožnimi črtami, v spominu. 14. Pri risanju zemljevidov se ni treba robski držati samo ene metode. 15. Za važne ali karakteristične zemeljske dele, n. pr. za Evropo, se priporoča narisek shematiškega, zmerno previšenega profila.

Izpitni učiteljev ljudske šole v Prusiji. Dne 1. julija t. l. so izdali na Pruskem nove izpitne predpise za učiteljstvo ljudske šole, in sicer: a) za drugo skušnjo (izpit sposobnosti za ljudske šole), b) za izpit učiteljev za srednje šole (izpit za meščanske šole), c) za rektoratni izpit. Obe prvi skušnji sta podobni našim izpitom v marsičem; v mnogem pa se zopet razločujeta bistveno in temeljito od naših izpitov. Sploh so izpiti za te šole bolj intenzivni, tako, da ni mogoče — kakor se godi večkrat v Avstriji — da bi mogel kdo čez leto, čez dve, tri leta položiti izpit za večino predmetov ali celo za vse predmete meščanskih šol (iz dveh ali treh skupin), s čimer se institucija predmetnih učiteljev silno degraduje. V Prusiji imajo, razen iz pedagogike, izpit vedno le iz dveh predmetov, n. pr. nemščina-francoščina, nemščina-angleščina, nemščina-zgodovina, zgodovina-zemljepisje, matematika-fizika (s kemijo in mineralogijo), matematika-zoologija, matematika-zemljepisje itd. Izpitov za rektorat pri nas nimamo, četudi so nekateri že hoteli ta izpit uvesti. Rektoratni izpit usposoblja za seminarnega ravnatelja ali učitelja (t. j. glavnega učitelja), za ravnatelja učiteljskih, za okrajnega šolskega nadzornika, za voditelja višjih dekljskih šol, srednjih (meščanskih) šol, višje organizovanih ljudskih šol itd. Ta izpit morejo polagati oni, ki imajo izpit za meščanske šole in so vsaj tri leta v šolski službi. Izpit je poglavitno pedagoški in sicer se tiče pedagogike v vseh delih; teorije in prakse, znanstvene didaktike v njeni zvezi s psihologijo, metodike vseh učnih predmetov, pedagoške zgodovine, zgodovine posameznih učnih predmetov, ustavoznanstva, učnih sredstev, ljudskih spisov in mladinskih. Kakšne zahteve se stavijo pri izpitu za meščanske šole, razvidi se iz sledečega: Za ustmeni izpit iz zemljepisja se zahteva lo-le: znanje temeljnih naukov matematiškega zemljepisja, podrobnejše znanje fizikalnega in političnega zemljepisja; znanje plastike zemeljskega površja; natanko poznavanje evropskih dežel, zlasti

Nemškega, tudi z ozirom na kulturno-zemljepisno stran; znanje temeljnih resnic narodopisja, zemljepisja, živali in rastlin; pregledno znanje zgodovine, trgovine in nemških naselebin; poznavanje zemljepisnih učnih sredstev, posebno atlantov, zemljevidov, globov in drugih nazoril; poznavanje najvažnejših znanstvenih pripomočkov za zemljepisni pouk; vaja v risanju načrtov; poznavanje metode.

Bella Italia! V Neapolju, kjer ljudje tako radi umirajo, službuje 452 učiteljev in učiteljic brez spričevala. Med njimi se nahajajo 60—70letni starčki, nekateri so že bili večkrat kaznovani. 80 takšnih učiteljev in učiteljic ni umelo ne pisati ne čitati. Javni strižec ovc, ki je sedel 16 let radi prestopka zoper nravnost v kaznilnici, postal je učitelj na dekliški šoli s 1890 lirami. Kamori je moral plačati polovico svoje letne plače; za dekret mu je posodil to svoto oduh. Res, bella, bellissima Italia!

Dekliški gimnazije v Rusiji. V Rusiji je 12 dekliških gimnazij. V teh se uči: ruski jezik, ruska literatura, veronauk, francoščina, nemščina, matematika, zemljepisje, fizika in kosmografija, pedagogika, higijena, elementarno znanje medicine, lepomis, risanje, ročna dela, petje in ples; neobvezni predmeti so angleščina, latinščina in godba. Zavod vodi generalni ravnatelj, inspektor in ravnateljica, ki se briga za red in šolsko higijeno. Tudi vodi ob neprisotnosti generalnega ravnatelja konferenco. Podrejene so ji nadzornice, kojih je za vsak razred ena. Šolnina iznaša 80—100 rubljev; pa tudi prosta mesta se podelijo. Kar je treba posebno naglašati, je to, da ima vsak razred svojo zdravnico, ki poučuje medicino in higijeno in pazi na zdravstveno stanje gojencev. Tej upravi se pripisuje, da se redčijo v dekliških gimnazijah epidemije.

Lindejevi stenski zemljevidi. Danski učitelj O. Wüstenborg izdal je skupno z inženirjem Heldom v Kodanju zbirko stenskih zemljevidov iz linoleja. To so večinoma nemi zemljevidi. Sivi zemljevid je obdan z okvirjem. Narisane so samo meje držav. Vsa zemlja je siva, voda je jasnomodra. Meje dežel so označene z zelenimi črtami. Gore, reke, mesta se morajo vrisovati. Risani so zemljevidi natanko, žive barve že v daljavi vplivajo. Toda ni na njih, kar je v zemljepisju glavno, razdelbe v stopinje, tako da ni mogoče določevati zemeljske lege.

O velikosti črk v šolskih knjigah razpravljala je berlinska šolska deputacija in odločila, da morajo črke meriti najmanj $1\frac{1}{2}$ mm, oddaljenost posameznih črt pa vsaj $2\frac{1}{2}$ mm. Takšen tisk bi moral biti tudi v mladinskih spisih.

Kako se spozna učenčeva individualnost. O tem piše „Evangelisches Schulblatt“: V šoli se malokdaj vede učenec tako, kakršen je. Ako hočemo človeka popolnoma spoznati, moramo ga včasih videti brez uzde in brez spon. Popolnoma in docela bi pa poznali učenca šele tedaj, ko bi pogledali v sfero, katere pomen za razvijanje individualnosti se ne more dovolj ceniti — v domačo hišo. Danes ostaja to samo pobožna želja, vsaj za večino slučajev. Občevanje s starši je zlasti v velikih mestih neznatno. — Že davno se popisuje razvoj te ali one rastline, te ali one živali: zakaj nimamo „priradopisja“ posameznih ljudi, kajti predvsem bi moral človek poznati človeka? Tudi Herder je imel takšno zgodovino človeštva v mislih.



Kronika.

Jasno govoreče številke. Zakaj se gališko šolstvo ne more povzpeti, nam kažejo precej jasno sledeče številke: Galicija ima čez 6 milj. prebivalcev. Dežela izda 22,913.884 K, njeni lastni dohodki iznašajo 8,852.000 K. Od te vsote se porabi 7,816.538 K za šolo. V Šleziji, ki ima samo pol milj. preb., izdajo 5,583.000 K, lastni dohodki iznašajo 2,171.315 K. Od tega se izda za šole 3,081.677 K.

Proti sprejemnim izpitom se bojujejo sedaj v Rusiji vedno močneje. Na trgovski šoli v Nižnjem Novgorodu so se v tej zadevi vršili prav uspešni poskusi. Opustili so namreč navadne sprejemne izpite in so uvedli namesto njih proste pogovore. Ti so se vršili pet dni. Prve dni so porabili v to, da so se učitelji pri zabavah seznanili z učenci, nato so se v prihodnjih treh dneh osvedočili o njih nadarjenosti, o obsegu njih znanja in dr. Na temelju teh izkustev so pa potem tako srečno izbrali svoje učence, da še doslej v prvem razredu niso imeli tako nadarjenih in pridnih učencev, kakor v minulem šolskem letu. Izmed 58 dijakov sta padla samo dva.

Menihi in nune v šoli. Po poročilu bavarskega ministra za uk je bilo po stanju l. 1901 na Bavarskem 1102 menihov in nun, ki so poučevali v 387 narodnih šolah. V glavnem mestu Monakovem poučuje 23 takšnih „učiteljev“ po narodnih šolah.

Na koprskem učiteljskišču deluje 25 učnih moči. V prvo leto se je sprejelo za šol. l. 1902/1903, 33 Slovencev, 4 Hrvati, 30 Italijanov, skupaj torej 67 učencev. V vseh štirih letnikih je 68 Slovencev, 13 Hrvatov, 61 Italijanov, skupno torej 142 učencev. V slovenski vadnici je 27 učencev, čim jih je bilo navadno po 7—10.

Bilanca klerikalnega gospodarstva v Belgiji. Ob priliki poslednjih nemirov v Belgiji prinašali so napredni listi poučne statistike o sadu, ki ga je obrodilo klerikalno gospodarstvo. Število zaprtih šol iznaša 2243, 14 učiteljskišč se je zaključilo, odpustilo se je 1500 učiteljev. V 275 občinah sploh ni več nobene šole, na milijon otrok pride 290.000 brez pouka. Potem pa ni čudno, da toži justični minister o nedostatnosti ječ, ki so prepolne hudobnežev.

Srbski učiteljski konvikt v Novem Sadu je imel koncem šol. letu 1900/1901 imetja 130.816-94 K. Ako se odšteje 24.000 K dolga, ostane 110.961-94 K čistega imetja. Dohodki so se to leto krili z izdatki, oboje je iznašalo 28.732 K. Ta konvikt je imel 7 dobrotnikov, 7 častnih članov, 111 pravih in 225 podpornih članov. Člani plačujejo za vzprejeto dete 25 K na mesec.

Velik dar. Vdova po umrlem Stantordu, ki je gradil pacifiško železnico, darovala je 30 milijonov dolarjev v spomin smrti njenega edinega sina vseučilišču v Poloaltu. To vseučilišče bode obsežalo vse šole od šolskega vrta do univerze.

Šolske hranilnice so se ustanovile začetkom tega leta v Rusiji v vseh nižjih in srednjih šolah, ki so podrejene ministrstvu za svetstvo, v duhovnih seminarjih, v eparhialnih deških in dekliških šolah in v vseh cerkvenih šolah. Šolske hranilnice so v ozki zvezi z državnimi hranilnicami. Vlaga se denar ali pa zhamke po 1, 5 in 10 kopejkah.

Kongres mater se je vršil pred kratkem v Washingtonu. Posebno se je tu naglašala potreba ožje zveze med domom in šolo. Vzajemno postopanje pri odgoji ni samo želeti, ampak isto je takorekoč neizogibno potrebno. Druga zadeva je vzgoja mladih hudodelnikov. Žene zahtevajo, da se pri sojenju hudodelstev sestavi tribunal, v katerem imajo zasedati tudi žene. V tej zadevi agitujejo zlasti v Pensilvaniji. Čez 5000 mater se je udeležilo washingtonskega kongresa.

Srbsko šolstvo. Po novem zakonu je v Srbiji vsaka občina, v kateri se nahaja 30 za šolo sposobnih otrok, dolžna, ustanoviti šolo. Plača učiteljeva iznaša sedaj 1000, za učiteljice 840 frankov. Mesto kvinkvenalk so uvedli kvadrinalke, 4 po 300 frankov, dve po 400 frankov za učitelje, 6 po 250 frankov pa za učiteljice.

Berlinsko učiteljsko društvo šteje sedaj 2458 članov. Imovina njegova iznaša 276.333 M. Vsako leto dobiva 66.051 M, izda pa 55.024 M.

Proučavanje latinščine propada v Prusiji. Tam se nahajajo realni gimnaziji, v katerih latinščina ni obvezni predmet, ampak se more nadomeščati z modernim jezikom. Čim se je leta 1882/1883 učilo v teh šolah latinščine 34.596 učencev, se je zanjo oglašilo v tem letu samo 22.962 učencev.